

BOHUSLAV BROUK

RACIONALISACE SPOTŘEBY

ZÁKLADNÍ PROBLÉMY PROJEKTOVÁNÍ

ARCHITEKTURA

KNIHOVNA „ARCHITEKTURY ČSR“ • Řada II. - Svazek 6

BOHUSLAV BROUK

**RACIONALISACE
SPOTŘEBY**

ZÁKLADNÍ PROBLÉMY PROJEKTOVÁNÍ

Praha, v únoru 1946

CESTY K BLAHOBYTNÉMU ŽIVOTU

Odvěkou snahou veškerého lidstva jest zajisté žítí co nej-pohodlněji, a proto lidé využívají svého důmyslu zejména k tomu, aby nemusili příliš a namáhavě pracovati. Obrovské množství více nebo méně komplikovaných strojů zastává nás dnes v nespočetných pracovních úkonech, a jestliže se přece jen i nadále těžce lopotíme, zdá se to býti nepochybně zaviněno do-savadním nedokonalým sociálním řádem, nespravedlivým uspo-řádáním lidské společnosti, které nedovoluje náležitě využití technického pokroku k blahu všech lidí. Přesto se však nedomní-vejme, že samy nápravy našich sociálních poměrů, k nimž do-chází právě dnes, za úsvitu lepších dob lidstva, jsou s to pospolu s racionalisací výroby, plně uskutečnitelnou teprve v nové, opravdu socialistické společnosti, uleviti nám náležitě v práci. Sociální reformy mohou každému člověku zajistiti spravedlivý podíl na všech statecích a ulehčiti, usnadniti mu maximální mě-rou, pokud to technické vynálezy vůbec dovolují, práci, avšak naproti tomu jsou sotva schopny zkrátiti naši pracovní dobu.

Třebaže nám stroje práci ulehčují, neubývá nám jí, neboť technickým pokrokem se zároveň zvyšují i naše hmotné potřeby, a to jak přímo, tak i nepřímo. Především člověk dnešní civilisace má mnohem více věcných, hmotných potřeb než lidé minulých věků, kteří neznali aeroplány, automobily, zdviže, elektrické led-ničky, vyssavače prachu, fotoaparáty, rozhlasové přijímače atd. Za druhé pak umožňuje lidem značně levná průmyslová výroba,

schopná chrliti denně miliardy výrobků, plýtvati statky, k čemuž dochází na příklad i nezřízeným ukájením naší touhy po novinách. Postačil-li dříve člověku třeba jeden klobouk téměř pro celý život, opatřuje si dnes nový při nejmenším jednou do roka. Takovéto plýtvání je podporováno hlavně módou, která přináší zcela zbytečně každou sezónu nové modely skoro všech druhů výrobků. Lze si stěžít vůbec představit, kolik tun poměrně i velmi drahého zboží přichází jenom pro svou demódnost do stoupy, ačkoliv jinak by nám mohlo prokazovat ještě po dlouhé časy cenné služby. Jak zřejmo, veškerý lidský um, snažící se nás co nejvíce přiblížit rajské, práci nezatížené formě života, mívá se v praxi s účinkem a vede mnohdy naopak jen k zmnožení našich pracovních úkolů. Technický pokrok, ve kterém lidé spatřují svého osvoboditele od práce, stává se tedy ve skutečnosti jejich zotročovatelem, a kdyby život pokračoval i nadále v dosavadních kolejích, nemohla by zajisté ani nejideálnější organizovaná společnost zabránit tomu, aby se člověk nestával stále větším otrokem strojů, který by pro svou amerikánskou uchvátanost mohl právem závidět i středověkému nevolníku jeho skrovné pohodlí a životní pohodu.

Náležitě svobody, maximálního oproštění od práce může člověk dosáhnouti v socialistické společnosti, využívající plnou měrou všeho pokroku ve výrobě, jedině tehdy, jestliže zároveň počne i sám žít novým životem, který by se materiálně ohrázel zejména v snížení jeho hmotných potřeb. Lidem je zapotřebí se rozumně uskrovniti ve svých hmotných potřebách a dokáží-li to, stanou se v příštích věcech opravdovými pány strojů, takže veškeré technické vynálezy budou pak zásadně napomáhat blahobytnosti jejich života.

STUDIUM LIDSKÝCH POTŘEB

Soudobé věcné hospodářství lze směle charakterisovat jakožto plýtvavé a veškeré škody a utrpení, které nám z něho vzcházejí, lze si vysvětlovat kromě neracionalisovaností našeho životního provozu, ve všech směrech a po všech stránkách, našimi pošetilými žádostmi, nesmyslnými, rozumného člověka nedůstojnými potřebami. Naše věcné potřeby bylo by nesporně možno redukovat již i prostým upuštěním od zcela naivních, nezávažných potřeb, k čemuž jest ovšem třeba náležitě prozkoumat, analyzovat všechny lidské potřeby. Žel, studiu a kritice našich potřeb se nevěnuje skoro vůbec žádná péče, třebaže o výsledky tohoto průzkumu by se měl opírat každý projektant, ať již projektuje cokoli: nejrůznější zboží, zařízení, jakož i stavby. O svých potřebách se dovídáme sice tu a tam ze sociologie, psychologie, pedologie a pod., avšak jejich soustavnému, vědeckému zpracovávání se dosud nikdo nevěnoval a nikoho taktéž ještě ani nenapadlo, že by vůbec mohla existovat podobná vědní disciplína. Tak se stává, že dnes projektanti vyzbrojení nejdetailnějšími poznatky z různých speciálních věd, na slovo vzatí odborníci, se staví obecně, v základě k svým dílům zcela diletantsky. Dovedou třeba co nejdokonaleji, nejuvtípněji vyřešit jistý přístroj nebo jistý kus nábytku, jenže při tom nikterak neuvažují, je-li takováto věc opravdu hodná výroby, to jest, je-li rozumně ospravedlnitelná a není-li to snad jen předmět zbytečně, nesmyslně rozmnožující naše svršky.

Jak zřejmo, jest studium lidských potřeb velmi naléhavým postulátem, neboť bez něho nemůže být nikdy naše výroba rozumně zvládnuta, zorganizována. Proto lze také považovati za velmi neblahý a zarmucující zjev, shledáváme-li se na vysokých učilištích se stolicemi, jako jest, dejme tomu, stolice srovnávací vědy náboženské, kdežto není-li pamatováno ani na universitách, ani na technikách na stolicích pro výzkum lidských potřeb, kterémužto opomíjenému vědnímu oboru by mohla skýtati záslužnou nápomoc zvláště kulturní historie, nově, moderně pojatá jakožto dějiny životního slohu.

Uvědomujeme-li si náležitě naléhavost vědeckého výzkumu lidských potřeb, jsme zajisté překvapeni, že pro tak základní, obecně důležitou vědu nenabyl ještě nikdo porozumění. To si lze ovšem celkem snadno vysvětliti, a to jednak naším silným konservatismem, jednak naší nesmírnou plastičností. Člověk se velmi rád a s neobvyklou vehemencí přidrží starých zvyků a sledujeme-li lidský život, jeví se nám v mnoha směrech celkem neměnný. Vzhledem k tomu se pokládá vše staré, odvěké za nevy-mýtelný, kategorický požadavek, vyplývající přímo z lidské svébytnosti. Nové potřeby pak bývají zase slepě ospravedlňovány svým přijetím, obecným rozšířením, ježto se zapomíná, že na druhé straně je člověk konservativně naladěný i nesmírně plastický tvor, schopný se přizpůsobit čemukoliv, jakémukoliv životnímu prostředí. Zkrátka řečeno, lidé zkonsumují vše, co jim je předkládáno, a tak ani nikoho nenapadá se zamýšleti nad tím, zda konsumované statky vůbec potřebují a zda se jim zase nedostává některých, které by jim naopak velmi prospívaly.

POŠETILÉ LPĚNÍ NA VĚCECH

S lidskými potřebami se nejlépe obeznámíme kritikou svých svršků a hmotných statků vůbec. Jestliže zkoumáme předměty svých potřeb, zjišťujeme, že si jich vyžadujeme tak enormně velký počet hlavně pro své pošetilé, nejapné žádosti. Náš pošetilý poměr k věcem se projevuje jednak pošetilým lpěním na věcech neboli tak zvanou chrematofilii, jednak nejapným, nesmyslným opovrhováním věcmi neboli tak zvanou chrematoklastii. Především si povšimneme neblahé *chrematofilie*.

Pošetilým lpěním na věcech se přeplňují naše příbytky, jakož přímo i povrch zemský, především všelikými *krámy*, to jest věcmi, jež postrádají jakékoliv podstatné funkce, schopné rozumně ospravedlniti jejich existenci, zastávajícíe toliko funkce pošetilé a nepodstatné. Z této definice krámů, věcí s rozumného hlediska naprosto nesmyslných, zbytečných, jest zřejmé, že v podstatě lze rozlišovat trojí funkce věcí neboli tři druhy požadavků, kterým jsou věci s to vyhovovat, a to podstatné, nepodstatné a pošetilé. Podstatné funkce, které dodávají věcem samy o sobě kloudný důvod k bytí, nelze jak pro jejich enormní četnost, tak i pro nepřekonatelné terminologické potíže vyjmenovat. Ovšem toho není třeba ani želeť, neboť naproti tomu můžeme specifikovati všechny druhy pošetilých a nepodstatných funkcí, takže k identifikaci podstatných funkcí nám postačuje vědomí, že podstatnou jest každá funkce, která není pošetitou anebo nepodstatnou.

Chceme-li si učiniti náležitou představu o spoustě krámů, pošetilých věcí, které jsou pro nás jen zbytečnou přítěží, je nesporně nezbytné se seznámiti s jednotlivými druhy pošetilých a nepodstatných funkcí. Pokud jde o *funkce pošetilé*, pokládáme za ně fiktivní funkci hospodářskou, funkci representační, svátostní, kultovní, magickou, jakož i etiketní.

DOMNĚLÉ POKLADY

Fiktivní funkci hospodářskou připisujeme všem věcem, které lidé uchovávají pro jejich domnělou hodnotu. I při běžné prohlídce našli bychom zajisté v každé domácnosti spousty předmětů, které nejsou namnoze zhodnotitelné ani jakožto pouhý zdroj materiálu, z něhož jsou vyrobeny, a přece jejich majitelé na nich lpí a za nic na světě by je nevyhodili na smetiště, kamž jedině patří. Skladování bezcenného haraburdí, krámů, které v nejpříznivějších případech lze snad zpeněžit za několik haléřů jako surovinu na výrobu jiných, nových věcí, je ovšem s hospodářského hlediska prostoduchou a předem pochybenou spekulací lidí, nesnesoucích pomyslení, že nějaký předmět, který se ocitá v jejich vlastnictví, by mohl být zcela bezcenný. Krámy, nakupené během času ze zmíněných důvodů v lidských domácnostech a vyplňující množství skříní, zásuvek, jakož i četné kufry a bedny, uložené na půdě nebo ve sklepě, jako na příklad klika, pozůstalá z mlýnku na maso, zlomená konsola, prasklé sklenice a džbány, poklopy z rozbitých terin, potlučené sošky, víčka od ztracených krabiček, přepálené žárovky, rozskřípaná pera atd., toť fiktivní majetek chudých i bohatých lidí, kteří z lačnosti po co největším jmění neopovrhují ani zohýbanými hřebíčky a střepey.

Ovšem fiktivní hospodářská funkce, kterou lidé jsou náchylni přiřkládati zásadně všem svým svrškům, nezmmožuje naše

domácí haraburdí jen o opravdu bezcenné věci — *obecné krámy*, nemající vůbec pro nikoho žádný rozumný význam, nýbrž mnohdy též o krámy, které postrádají jakéhokoliv kloudného důvodu k bytí jen v rukou svých konkrétních držitelů. Jde tu vlastně o zcela užitečné, rozumně plně opodstatnitelné věci, jež jsou na krámy toliko deklasovány. Takovými to krámy jsou na příklad rozmanité nepotřebné textilie, jako vyřaděné obleky, prádlo, záclony, příkrývky a pod., přečtené knihy, po nichž znova již nesáhneme, nejrozličnější nástroje a pomůcky, pro které jejich majitelé nemají a nebudou již nikdy mítí použití, a jiné a jiné bezpočetné předměty, jejichž zevrubný výpis by byl právě tak nekonečný, jako i bezúčelný. Bláhové mamonářské přeceňování věcí ponouká totiž lidi, aby každý nepotřebný předmět, který by ovšem jiným lidem byl s to prokázati ještě mnohé platné služby, neodprodali a nechali jej zbytečně zaháletí v svých příbytecích, jelikož se zajisté nenajde nikdo, kdo by za něj zaplatil přemrštěnou sumu, na níž si jej jeho bláhoví vlastníci právě cení.

Zvláště často uskládňují lidé nesmyslně mezi svými svršky na příklad spousty odloženého šatstva a prádla, neboť se nechtějí rozloučiti jeho odprodejem s blaženými sny o »velikém« jmění, které předpokládají mít v něm uloženo. Proto tlí v šatnicích mnoho věcí, pro jiné lidi ještě upotřebitelných, obvykle tak dlouho, až je buď rozežerou moli nebo až je překotné radikální změny v módě učiní obecně nepoužitelnými. Postupem času stávají se, díky pošetilému mamonářství, zřejmě z věcí, zbytečných pro jistou osobu, povětšinou i absolutní krámy neboli věci obecně neužitečné, nesmyslné. Lidé, kteří se rozpakuji odprodati nepotřebné věci, aby je nemusili dát o několik korun levněji než nač si je cení, ztrácejí tedy zpravidla nakonec vše, ježto věci, za něž mohli v dané chvíli utržiti ještě jistý obnos, pozbývají často za nějaký čas úplně jakékoliv hodnoty.

REPRESENTAČNÍ SVRŠKY

Ještě větší měrou než fiktivní funkce hospodářská zasluhuje se však o krámy *funkce representační*. Lidé se vzájemně posuzují, hodnotí podle svršků a proto je pochopitelné, že se velkou spoustou věcí zásobují jenom proto, aby si vydobyli obdiv a vážnost u svých spoluobčanů. Vždyť pouhý titul majitele je nám dodnes s to zjednat důstojné postavení v lidské společnosti. Tak na příklad, zeptáme-li se na jistého člověka, dozvídáme se zpravidla především, že to jest majitel. Ten vlastní velikou vilu, onen osmiválcovou přepychovou limusinu, jiný je zase proslulý svou obrazovou sbírkou, atd. Mnohým lidem také doopravdy dostačuje, že jsou majiteli, a u vědomí tohoto »záviděníhodného zaměstnání«, této lehké i slastné »profese« se vyrovnávají plně se životem.

Touha po věcech je zajisté velmi značnou měrou motivována representačními choutkami. Lidé usilují se reprezentovati, honositi nejen svým bohatstvím, nýbrž i svým sociálním postavením, svou vzdělaností, svým původem atd., a k tomu jim zřejmě nemohou dopomáhat spořitelní knížky a napěchované tobolky. Konec konců i k reprezentaci pouhé zámožnosti jest nezbytně zapotřebí věcí, a proto se nedivme, zaopatřují-li se lidé nejrozličnějšími svršky i výhradně jen z důvodů representačních. Mnohé výrobky nemají pak ani obecně jiného významu. Příkladem takovéhoto obecných representačních krámů lze uvésti obrovské, skoro strop dosahující vázy, broušené křišťálové poháry několikalitrového obsahu, do nichž by nikoho ani ve snu nenapadlo něco nalíti, rozličné emblémy a rekvizity, jejichž jediným úkolem jest zjevovati povolání, postavení, původ anebo ideologii lidí, kteří si je zařadili mezi své svršky, trofeje, kterými lidé okázale poukazují na své úspěchy v různých sportech, atd. Dále můžeme počítati mezi obecné representační krámy též všemožné více nebo méně kuriozní sbírky. I sbírkami motýlů, brouků, etiket

z vinných lahví, jízdenek z pouličních drah všech velkoměst světa, prvých čísel literárních časopisů, vyšlých za několik desetiletí, jakož i hojně rozšířenými sbírkami poštovních známek, nejapnou filatelii, hledí si lidé přece dobýti věhlasu a nemnoha z nich se již skutečně podařilo si zjednat takovýmto způsobem důstojné postavení a popularitu alespoň v blízkém okolí svého bydliště.

Podobně jako fiktivní funkce hospodářská nerozmnožuje však ani representační funkce, vnučovaná věcem, domácí haraburdí jen o vyslovené trety, nýbrž, jak jsme předeslali, často též o hodnotné věci, které jsou na krámy toliko deklasovány. Ba právě v tomto směru jsou neblahé důsledky representačních choutek nejkormutlivější a nejrozšířenější. Spoustu rozumně upotřebitelných věcí, jako mnohé nádobí, přibory, rozličné kusy nábytku atd., uchovávají lidé toliko jako representační svršky neboli jediné proto, aby jimi udivovali své návštěvníky. Stačí vzpomenout zvláště na přemíru porcelánového a stříbrného stolního náčiní, skvícího se za sklem našich příborníků a vitrin a nepoužívaného obvykle ani při slavnostních příležitostech. Takovéto předměty zdědily plně funkci parádních pokojů, které si před prvou světovou válkou zařizovala každá lepší rodina.

PROCOVSTVÍ

Kdyby lidé překonali své pošetilé representační tužby, jistě by vystačili s pouhou polovinou svých dnešních svršků. Ovšem boj proti representačním choutkám není snadný, zvláště proto, že representačnímu úsilí se dostává namnoze veřejné podpory. Společnost sice na jedné straně stíhá lidi, libující si v reprezentaci, odiosním přízvím *proce*, avšak na straně druhé *procovství*

jen podporuje. Na příklad procem bývá nazýván člověk, který si zakupuje knihy na celé metry, aby jimi najednou zaplnil svou knihovnu, která podle dnešních mravů nemá chyběti v žádné slušné domácnosti. Takovýto člověk vlastní knihy zřejmě jen pro reprezentaci, jenže, prohlížíme-li knihovny horlivých čtenářů, mnohdy i velmi kultivovaných, zjišťujeme, že ani v nich nemá většina knih jiný význam, jiný *raison d'être*. Knihovny sčetlých, v literatuře opravdu zalíbení nacházejících lidí pozůstávají taktéž hojně z knih, které mají toliko reprezentační poslání, neboť se nelze dopátrati žádného rozumného důvodu, pro něž by lidé mohli uschovávat přečtené knížky, jestliže v nich již do konce svého života nebudou znovu ani listovati. Rozumný člověk, nerepresentující se věcmi, měl by míti ve své knihovně jen knihy, k nimž se vrací a nikoliv snad dokonce i celé sebrané spisy nejrůznějších autorů, obrovské komplety, které nepřečte za celý život ani jednou, natož několikrát.

Chceme-li měřiti všem lidem stejně, nesmíme se nad reprezentačním využitkováním věcí někdy horšiti a odsuzovati je jako procovství a jindy je zase naopak chváliti a podporovati. Kdyby lidé prohlédli pošetilé konvence a náležitě si uvědomili v čem vlastně procovství vězí, nenechali by beztretně procovati četné jedince třeba s obrazy, jenom proto, že jim také rozumějí, že je kromě toho dovedou také umělecky vychutnat, anebo třeba s knihami, zase jenom proto, že je kdysi také přečetli. Nezaslepeným pátráním po reprezentační funkci mohli bychom se nesporně dopátrati mezi lidskými svršky mnohem většího počtu reprezentačních krámů, než jaký tušíme.

Posléze nezapomeňme, že k nejapné reprezentaci svádí společnost lidí i tím, že sama je největším procem. Jak zní staré přísloví, příklady táhnou, zvláště jsou-li špatné, a proto, požadujeme-li od lidí, aby se vzdali úsilí se reprezentovat svými svršky, jest třeba, aby se těchto pošetilých snah vzdala především sama společnost a přicházela tak jedincům dobrým příkladem vstříc. I velmi malé státy věnují přece každoročně milionové

částky na neplodnou reprezentaci a dávají budovati nákladná díla, která jsou často a nikoliv snad jen výjimečně pouhými krámy, postrádajícími jakýkoliv rozumný důvod k bytí.

Člověk, jakož i společnost semá pyšnití svou užitečnou, rozumnou prací a nikoliv svými svršky. Kdyby lidem nebylo umožněno se reprezentovati věcmi, svým majetkem a kdyby tak byli nuceni si vydobývat vážnost jediné svou prací, zlepšila by se zajisté lidská kloudná činorodost, což by všem lidem bylo jediné ku prospěchu. Zatím však je lidem umožněno si zjednávat důstojné postavení v lidské společnosti zejména svým majetkem a tak se mnozí lidé nadýmají nad svými svršky, které si naschránili, a v poctivé práci, ve svém zaměstnání se spokojují nejnubožejšími výkony a postavením. Rozhlížíme-li se kolem sebe, shledáváme se na příklad s advokátem, který si nehledí praxe, jelikož se usiluje proslaviti sbírkou bibliofilii, a lékařem, jenž dbá o své renomé sbíráním obrazů namísto léčebnými úspěchy, řemeslníkem, chlubicím se více svou vilou a zahradou než dovedností ve svém řemesle, s dělníkem, který se snaží si dobytí vážnosti místo získáním důležitého postavení v dílně kolekcí vlastnoručně podepsaných podobizen populárních sportovců, s malířem-umělcem, hodlajícím nás spíše ohromiti vlastnoručně vyrobeným dalekohledem nebo sbírkou exotických motýlů než některým svým obrazem atd. Pohled na lidi, budující si svět na kupě svých krámů, je smutný, trapný a společnosti škodlivý, leč přesto přese všechno, jak jsme se již zmínili, se lidem dostává přímo i nepřímo k takovémuto manévrování veřejné podpory a povzbuzení. Dejme tomu, pod záštitou státu se udělují diplomy filatelistům, tisk vychvaluje lidi vlastníci soubory uměleckých děl, literární časopisy pěstují v lidech bibliofilské choutky, ženské plátky nabádají k vyplnění bytu kdejakým reprezentačním nešvarem, atd.

PAMÁTKY

Po fiktivní funkci hospodářské a funkci reprezentační obrátíme svůj zřetel na *funkci svátostní*, jejímž speciálním případem jest *funkce památková*. I tato funkce plodí nesčetné krámy. Příkladem obecných památečnických krámů lze uvést třeba různé památky z dětství: první prošlapané botičky, dochovaná torsa hraček, školní sešity a výkresy, vypadlé mléčné zuby nebo všemožné rodinné památky, jako víněk ze svatby rodičů, babiččiny křtící povijany, album s fotografiemi všeho příbuzenstva, atd. Velmi rozšířenými památkami jsou dále též nicotné památky na erotické plotky, dejme tomu, svazky milostných dopisů, liché rukavičky a střevičky, fragmenty necesarií, jako třeba kus zlomeného hřebenu, ramínko z košilky, víčko z pudřenky a pod. Mezi památečnickým kramářstvím patří ovšem mimo jiné pak i uschovávání tělesných pozůstatků na hřbitovech, respektive v urnových hájích, jejichž zrušení by zajisté bylo i s čistě národohospodářského hlediska velmi blahodárné.

Mnohem větší škody než z obecných památkových krámů vznikají nám však z přechovávání kloudných věcí, které jsou pro svůj památkový význam na krámy jenom deklasovány. Nezapomeňme, že na sta a na sta rozumně výtečně využitelných věcí zahálí jenom proto, že jejich bláhoví majetníci se je střeží z památkových, reverentních důvodů používat. Příkladem můžeme uvést příbor z matčiny pozůstalosti, hodinky po dědečkovi, mince, kterou jsme si prvně vydělali, dýmku po tragicky zahynulém příteli, atd. Takovéto památečné předměty jsou obvykle úplně vyřaděny z provozu a zbytečně jen zaplňují naše vitriny, skříně a zásuvky, zatím co by mohly být zcela rozumně využitkovány.

Pošetilým lidským sklonům, vedoucím k uchovávání věcí čistě pro jejich památkový význam, nelze se zajisté mnoho diviti, jestliže v tomto směru předstihuje jednotlivce trapnými příklady sama společnost. Společnost není totiž jen největším procem,

nýbrž i největším ochráncem a přechovavatelem památek. Především o zachování všelikých obecných památečnických krámů se zaslouhuje, dejme tomu, chráněním kdejaké staré podezdívky anebo dokonce i pouhého rumu z pradávných staveb. V nemenším počtu případů můžeme pak společnost usvědčiti též z deklasace věcí na pouhé památeční krámy, jimiž jsou zvláště četné směšné památky na vynikající lidi, genie a potentáty. Takovéto krámy zaplňují kdejaká musea a příkladem jmenujeme hole po vynikajících básnících, sklenky, z nichž se napili jisté korunované hlavy, širáky z pozůstalosti po našich obrozencích, skládací stoličky, které si nosili slavní malíři do plenéru, pero, jímž se podepsal třeba Josef II. do pamětní knihy jisté obce, postele, ve kterých zesnuli zaručení i pochybní velikáni, a pod. Posléze neopomeňme si uvědomiti, že mezi tyto bláhové památky po prominentních lidech, mezi hodnotné věci, které byly deklasovány společností pro svou památkovou funkci na pouhé krámy, patří i rodné domky a příbytky po věhlasných osobách, zůstávající-li z pietních důvodů neobydleny.

O tom, že památková funkce je opravdu pošetilá a že tudíž věci, zastávající výlučně ji, jsou krámy, není zajisté sporu. Památkové kramaření je vlastně projevem odvěké reverence, úcty k památkám jakožto součástí bytostí, jichž se týkají. V lokýnce mileniných vlasů spatřujeme část milované osoby, v krejzlíku z matčiny pozůstalosti kus maminky, v peru, jímž psal Tolstoj, díl Tolstého osobnosti atd. Náhled na svršky jako na součást bytosti, která je vlastnila nebo používala, vznikl již v duších primitivů, o čemž se taktéž zmiňuje L. Lévy-Bruhl ve spise «L'âme primitive», a to v kapitole o elementech a hranicích osobnosti. Naše památkaření, ať již máme na mysli shromažďování památek soukromých nebo veřejných, o kterýchto se především zasloužilo za středověku křesťanství a v novověku kultu genů, je tedy konec konců pozůstatkem primitivního myšlení, animistického názoru na svět.

EMOTIVITA PAMÁTEK

Jiného výkladu památky nesnesou, třebaže dosti lidí se je snaží omlouvat i ospravedlňovat jejich emotivitou. Emotivní pojmání památkové funkce jest totiž naprosto šalebné. Dejme tomu, že při prohledávání stolní zásuvky nalezneme mezi svými krámy několik let starý účet z jistého veronského restaurantu, lístek, který jsme si kdysi uschovali na památku. Emotivní zažití tohoto nálezu je povětšinou jisté nesporné, avšak proto ještě nelze přičítati emotivitu přímo zmíněné památce. Emotivní jsou tu vlastně jen vzpomínky na kdysi vykonanou cestu do Itálie neboli vzpomínky na příjemné posezení v krásné Veroně a na všechny potěšující dojmy a události k tomu se vztahující. Sám starý účet je toliko zevním popudem k takovému slastnému emotivnímu vzpomínkám a jeho funkci by mohl stejně dobře zastávat třeba soudobý plakát, zvoucí nás k návštěvě Itálie, anebo též prostá zmínka o Veroně v jisté knize, ať již umělecké nebo naučné. Památkové předměty mají zřejmě vzhledem k takovému emotivnímu vzruchům nanejvýše význam mnemotechnický a památkovou funkci by bylo tedy nutno pokládati toliko za jistý druh mnemotechnické funkce, jakou zastávají taktéž třeba uzly na kapesnících. Zajišťovati si příjemné vzruchy, vzpomínky zvláštními krámy, věcmi, postrádajícími jakékoliv jiné, rozumné opodstatnění, bylo by však jisté přebytkem, vybavují-li nám, jak jsme se již zmínili, každou chvíli spoustu příjemných vzpomínek všeliké naprosto rozumné věci, které takovouto funkcí nejsou vůbec obmyšleny a které ji tudíž zastávají zcela bezděky, náhodně. Posléze pak lidé obdaření schopností si vybavovat příjemné zážitky kdykoliv se jim zamane, volným aktem, nepotřebují přece vůbec žádného zevního popudu, žádného agent provocateur, aby se rozpomenuli na jisté rozkošné chvíle svého života. Jen záležitosti, jež nám neleží na srdci, je dobré si připomínati uzly na kapesníku.

TERMIN PAMÁTKA

Nakonec zbývá nám ještě pojednati o jistých terminologických potížích. Mnohdy se totiž mluví i ve vědách jakožto o památkách o věcech, které jsou naprosto rozumně ospravedlnitelné třeba jakožto vědní objekty a které nemají vůbec žádnou památkovou funkci. Tak na příklad bývají historiky a kritiky umění nazývána umělecká díla památkami uměleckými, archeology prehistorické nálezy památkami archeologickými, architektky přírodní útvary, o jejichž ochranu bojují, aby nebyla snížena obyvatelnost krajiny, zase památkami přírodními atd. Chceme-li již zdůrazniti stáří podobných objektů, běží tu zřejmě nanejvýš jen o starožitnosti a nikoliv o památky, neboť třeba Boticelliových obrazů si přece nevážíme jako památek na pana Boticelliho anebo jako pozůstatků ze slavné renaissanční éry lidských dějin, nýbrž proto, že to jsou nedostižná umělecká díla, ať již byla vytvořena kýmkoliv, kdekoliv a kdykoliv. Podobně pak, pohoršuje-li nás, dejme tomu, pokus vyhoditi do povětří malebný chraberecký Chlum na Lounsku, vandalství naivně anoncované a velebené v létě roku 1943 veškerým denním tiskem, nelze v tom spatrovati snad nějaké oplakávání památek. Ke srovnání kopečů se zemí zvláště v takové krajině jako je Lounsko, které kromě skýtaného pohledu na vrchy Českého Středohoří je celkem naprosto fádním a bezútěšným krajem, není možno přihlížet, ježto právě tak jako chce člověk sídliti v příjemném bytě, tak chce i žiti v příjemné, náležitě obyvatelné krajině. Brojíce proti pustošení přírody, proti bezohlednému porušování zemského reliefu, ať již takým nebo onakým způsobem, želíme tedy celkem nesmyslného znešvařování krajiny, jímž se její obyvatelnost snadně snižuje, a nikoliv snad ztráty jakýchsi památek, třeba na kosmogonickou činnost Boží nebo na naše předky, kteří tak nebo onak zruzněné lány země od pradávna obývali. Památkami jest možno označovati toliko věci se zřetelem k jejich památkové funkci a zejména věda, pro níž památečnost věcí nemůže mít

vůbec žádný význam, nemá zřejmě používati tohoto označení pro objekty svých výzkumů a zájmů.

SVÁTOSTNÍ A KULTOVNÍ KRÁMY

Jak jsme již na počátku upozornili, jsou ovšem památky jen jedním z mnoha druhů svátostních krámů. Svátostními krámy, a to obecnými, jsou na příklad též obrazy různých bohů, světců a proroků, portréty, busty a pomníky významných lidí, různé uctívané symboly jako křesťanské kříže, atd. V nejtěsnější souvislosti se svátostními krámy jsou pak krámy kultovní neboli věci, jichž se používá výhradně ke kultovním, uctívačným účelům. Mezi krámy s funkcí kultovní lze počítati kromě kostelů především všeliké náčiní bohoslužebné jako zvony, svolávající věřící ke mším a modlitbám, svíčky, planoucí na oltářích na počest světců, kroupky, kaditelnice atd. Ovšem kultovní krámy jsou povětšinou i krámy svátostní, neboť i ony jsou pokládány zpravidla za hodné uctívání. Na příklad chrámy a kostely, nejrozšířenější a nejnákladnější krámy, s jakými se můžeme shledati mezi lidskými výtvoři, jsou krámy kultovní, pojímáme-li je čistě jako prostředky k zabezpečení bohoslužeb před povětrnostní nepřízní, avšak současně jsou to též krámy svátostní, ježto i je samé lidé uctívají jakožto posvátné stánky, obydlí Boží.

MAGICKÉ KRÁMY

Dále se přimykají k svátostním a kultovním krámům rovněž krámy magické, předměty, na nichž lidé lpí jedině pro jejich domnělou čaromoc neboli *magickou funkci*. I krámy tohoto druhu jsou mnohem četnější, než snad předpokládáme, a mnohdy to jsou i věci, které jsou na krámy toliko deklasovány neboli které by byly s to nám prokazovati rozumné služby, kdybychom je jinak pojímali. Svátostní, kultovní a magické krámy jsou

sajisté velmi hojné a jejich pořizovací náklady jsou zvláště enormní, přihlížíme-li třeba k již zmíněným kostelům a kaplím, které, v případě, že postrádají uměleckou hodnotu, postrádají pochopitelně i jakýkoliv rozumný důvod k bytí. Zamezením produkce takovýchto krámů ušetřily by se miliardové částky, avšak boj proti kultovním sklonům, jakož i proti pověřivosti jest velmi těžký, neboť živnou půdou zbožnosti, magie atd. jest náhodnost našich osudů, z níž se lidstvu nikdy nepodaří plně vyváznouti.

VÍRA V NADPŘÍROZENÉ

Boj proti víře v nadpřirozené bytosti, respektive síly, neboli boj proti vírám a pověrám, které donucují lidi, aby se zaopatřovali všelikým posvátným, kultovním a magickým harampádím, nelze zřejmě vésti toliko osvětovými prostředky, rozumným přesvědčováním lidí o bezúčinnosti a bláhovosti kultovních a magických akcí. Dokud budeme alespoň v nejdůležitějších záležitostech vydáni na pospas náhodám, budeme též vždy náchylni k zbožnosti a pověřivosti. Jen vyproštěním ze spárů nepředvídatelných osudů může se lidstvu podařiti se zhostit náklonnosti k uctívání nadpřirozených bytostí a k magii. Ovšem toho se sotva kdy dočkáme, jelikož je nepravděpodobné, že bychom se vůbec někdy stali pány veškerého jsoucna, a proto lze předpokládati, že ani v příštích věcech nepozbude zbožnost, jakož ani magie nikdy vhodné živné půdy. Přes to však lze žádati, aby se lidé i za dnešních poměrů, kdy naše existence jest v mnohých ohledech i zcela zbytečně nejistá, odpoutali od věr a pověr, a to pevnou vůlí, potlačující naše primitivní náklonnosti. Pouhá náklonnost ospravedlňuje snad dostatečně jednání zvířat, avšak nikoliv jednání člověka. Jsou-li lidé nuceni jakožto rozumní tvorové ovládat své pudy, sklony, jimiž je přímo vybavuje příroda, lze na nich sajisté ještě spíše požadovati tolik ukázněnosti, aby přes veškeré pochopitelné nutkání

nepropadali dávnověkým smyšlenkám o nadpřirozených bytostech a silách, smyšlenkám, nedůstojným moderního, kultivovaného člověka. K potlačení víry ve vyšší, nadpřirozené bytosti a síly, víry, která se u věcí projevuje jejich svátostními, kultovními a magickými funkcemi, jest tedy zapotřebí především vůle, sebekázně, jež by byla s to dopomoci rozumu k vládě nad vším naším jednáním.

ETIKETNÍ KRÁMY

Konečně jest ještě třeba se zmíniti o etiketních krámech. Přestože *etiketní funkce* jest alespoň v osobitých případech, to jest v případech, kdy nesupluje toliko jiné pošetilé funkce, celkem nejrůznější pošetilou funkcí, nelze ji přezírat a podceňovati její neblahé důsledky. I ona má na svědomí mnohé krámy, mezi než lze počítati třeba většinu ubrusů, jelikož dnes, kdy se stolní desky opatřují linoleem, sklem, dlaždicemi a pod., není nutné je chrániti před poškozením ubrusy, a používá-li se ubrusů i v takovýchto případech, nemají zajisté jinou funkci než etiketní. Jiným, obzvláště výstižným příkladem etiketních krámů jsou pak novoroční pozdravy, všeliké pohlednice a tiskoviny s blahopřejným textem, vydávané každoročně v mnohatisícových nákladech, třebaže lidé je používající cítí, že se jimi vzájemně jen obtěžují. Ovšem etiketní funkce právě tak jako jiné pošetilé funkce může též věci deklasovati na pouhé krámy, což dosvědčuje třeba podnos, užívaný výhradně k předkládání visitek a korespondence nadřizovaným osobám.

KRÁMY PROSTÉ A EMOTIVNÍ

Etiketními krámy skončili jsme svůj výčet *prostých krámů*, avšak, jak jsme již předeslali, nejsou věci, zastávající výhradně

pošetilé funkce, jedinými krámy. Kromě výše probraných prostých krámů rozeznáváme ještě i *krámy emotivní*, neboť s výjimkou funkce umělecké jsou všechny emotivní funkce nepodstatné neboli neschopné samy o sobě ospravedlniti existenci věcí. Především si povšimněme *funkce estetické* a jí příslušných krámů.

MOŽNOSTI ESTETICKÉHO UTVÁŘENÍ

Pokládáme-li estetickou funkci o sobě samu za schopnou dodatí věcem rozumný *raison d'être* jenom ve zvláštních případech, dosahuje-li umělecké výše, opravňuje nás k tomu nesporný fakt, že prostou estetickou funkci může zastávat každá věc, vzhledem k čemuž je rozhodně zbytečné, aby pro ni samou byly uschovávány nebo i přímo vytvářeny nějaké speciální předměty. Jestliže se chceme uchrániti krámů, věcí, jejichž jedinou rozumnou funkcí by byla prostá funkce estetická, není ovšem nikterak třeba kloudně ospravedlnitelným věcem násilně vnucovati estetickou funkci. Estetická funkce není totiž žádné rozumné věci cizí, ježto zajisté žádné funkce, ospravedlňující existenci věcí, nejsou s to dodat samy o sobě věcem konečnou tvářnost a umožňují nám tak vady zcela svobodně rozhodovati v četných směrech o jejich zevnějšku. Ideál konstruktivismu vyrábět věci, jejichž vzhled by vyplýval čistě z jejich mimoestetických funkcí neboli jejichž tvářnost by byla diktována beze zbytku jen a jen zřeteli tak zvaně užitkovými, praktickými, je již v zásadě naprosto nesmyslnou fikcí. Dejme tomu, ani nejobyčejnější polévkový talíř není zplodinou čistě »praktických« požadavků, neboť by zajisté mohl stejně dobře vyhovovat své jídelní funkci v nejrozmanitějších jiných provedeních, na jaká producenti nádobí dosud ještě ani nepomyslili. Vskutku, posuzujeme-li věci po stránce »praktické« co nejučelněji konstruované, sjišťujeme na nich celou řadu vlastností, prakticky vůbec nepodstatných. Právě proto musíme pohlížeti i na věci nejušed-

nější potřeby, vyráběné skoro po celém světě v témž provedení, jako na výrobky, o jejichž konečném utváření nerozhodují vposled ohledy na »praktické« služby, pro které jsou vyráběny, nýbrž zvyklosti, poněvác esteticly zdůvodnitelné. Esteticlé formování kdejakého výrobku překvapuje snad laika, avšak nikoliv člověka obeznalého s výrobou, jemuž je známo, že ve většině cizozemských továren a v posledních dobách i v mnoha továrnách zdejších upravují konečný vzhled i všech strojů a řemeslnického náčiní umělci anebo alespoň lidé s uměleckým školením. Zřejmě bychom se tedy mýlili, kdybychom se domnívali, že potlačením, zánikem dekorativní výzdoby našich všedních potřeb byly z výroby vymýceny přímé esteticlé snahy a že většina výrobků je formována toliko vzhledem k svému »praktickému« uplatnění.

Esteticlá funkce nemusí být zřejmě žádné věci násilně vtělována, ježto při výrobě každé věci jsme přímo donucováni, abychom uplatňovali své esteticlé požadavky. Nějakého vzhledu se přece musí dostat i zásadně všem věcem a, je-li nám pak jistou měrou dáno utvářeti věci libovolně, tu jest samozřejmě, že této volnosti využíváme, jakožto lidé kultivovaní, pro dosažení esteticlého účinku formované věci. Ovšem snaze po esteticlém efektu nesmí být popřáno nikdy tak značné pole působnosti, tak enormní morfogenní vliv, aby snad pro esteticlou působivost byla snižována dokonalost věci po jiných, vesměs důležitějších stránkách. Jinak řečeno, esteticlé utváření věci nesmí nikdy překročiti meze, které mu určují přednější mimoesteticlé funkce příslušných věci. Opačně esteticlé zásahy při koncepci věci jen věci znešvařují a namísto o esteticlém utváření můžeme tu pak mluvíti o esteticlé deformaci, které se jest nutno brániti neméně než deformačním, vzházejícím z pošetilých snah, jako na příklad z choutek representačních a pod. Výstižnými ukázkami esteticlých deformací zásobila nás dostatečně éra uměleckého průmyslu, na jehož odstrašující výrobky bylo natropeno již mnoho vtipů. Není snad třeba poznovu stále a stále opakovati, že, dejme tomu stolní lampa má především funkci osvětlovací a nikoliv

snad esteticlou, takže nemůže být řešena hlavně pro esteticlý efekt jako nějaká skulptura, bez ohledu na to, jak dokonale bude vyhovovat svému osvětlovacímu poslání.

KONSTRUKTIVISMUS A SURREALISMUS

Nutně vyžadovaným respektováním praktických zřetelů je aleo esteticlé utváření a tím i esteticlá působnost věci jistou měrou omezována a usměrňována, avšak toto omezení není nikterak na závadu dokonalému, náležitému esteticlému účinku rozumně opodstatnitelných věci. Rozumné věci, šťastně vyřešené i po stránce esteticlé jsou zajisté mnohem působivější než i esteticly nejjímavější krámy, uchovávané nebo i přímo vyráběné jen pro esteticlý efekt. Možnosti esteticlého utváření věci, které by byly s to dokonale vyhovovat svému podstatnému rozumnému poslání, jedné nebo více funkcím, které ospravedlňují jejich existenci, jsou nesmírné a nelze se snad domnívati, že jsou dosti a natož i cele využity na příklad v puristických výtvorech konstruktivistů. Purismus, konstruktivismus, funkcionalismus a ještě jinak zvané směry, které usilovaly o tak zvanou čistou účelnost, pouhou užítkovost věci, byly jen radikální reakcí na přezdobené, přemělkované tovary, vycházející z dílen a továren doby secesní. These a výtvořy uvedených směrů jest nutno považovati sice za silácké, hrubé, avšak dobře myšlené projevy. Věci, dříve odporně mrzačené neukázněnými a pochybnými estetickými zásahy, umožňují nám totiž plně pochopiti evan-gelický, protestantský charakter konstruktivistických děl. Konstruktivisté se vzhledem k zdiskreditovaným výrobkům uměleckého průmyslu přímo báli, aby je někdo nemohl podezírat z estetisování, a proto využívali esteticlé tvárnosti věci jen velmi nenápadně, nejskrytějším a šablonovitým způsobem. Pokoušela-li se reformace hledat pramen veškeré moudrosti v Písmu svatém, pokoušeli se zase konstruktivisté hledati zákon krásna jen v geometrii a ve svém esteticlém sna-

žení, které ještě ke všemu konec konců zalhávali, popírali, ustrnuli na pouhé geometrisaci a obzvláště kubisaci věcí. Konstruktivismus, brojící proti všem slohům a kacěrující je, jest ve skutečnosti paradoxně rovněž jen jistým slohem, a to slohem geometrisujícím, který dokonce, díky své popletené teorii, vzbuzuje mylné domněnky, že svět vybavený po stránce mimoestetické dokonalými věcmi musí být jednotvárným, nudným a tristním světem asketů. Ovšem pro svou radikálnost, pro své přehnané puritánství vzal konstruktivismus brzy za své a vzápětí se dostavila proti němu zase reakce, žel, také přepjatá. Výsostným představitelem této reakce je surrealismus, který se snažil naopak rehabilitovati díky konstruktivismu již mizící obludnosti a krámy a který tak v základech poznovu ohrožoval rozumný poměr lidí k věcem. Není a nebylo snad nikdy žádného učení na světě, jež by tou měrou propagovalo pošetilý a přímo patologický poměr k věcem, jako právě surrealismus, jehož hlasatelé upadali do extase, třeba když spatřili dům, do něhož vůbec nebylo možno normálně vstoupit, ježto jeho podivínský stavitel jej neopatřil v chodem.

ESTETICKÉ KRÁMY

Lidé našeho věku, pokoušející se nalézt správný poměr k věcem, upadají zřejmě z extrému do extrému, což vede jen k naprostému zmatku. Výstižným příkladem tohoto chaosu, zasahujícího i nejširší vrstvy, jsou především soudobá bytová zařízení. Novodobé příbytky bývají zpravidla v základě zařizovány kasárensky, nábytkem bednovitého vzhledu, avšak naproti tomu jsou vybavovány přečetnými nesmyslnými doplňky, pouhopouhými krámy, které jej mají zlidštit, zpříjemnit. Na stoly, pozůstávající z ocelových trubek a čirých skleněných desek se dojemně kladou staromódní krajkové dečky, na holých kvádrech skříní trůní rozličné, použití neschopné konvice a džbány, pracně

sehnané po starožitnických obchodech, a zatím co se potahují podlahy pokojů jednobarevným linoleem, navěšuje se na zdi na sta pestrých krámů: naivně pomalované čistě ozdobné talíře, módní keramické plastiky, napodobeniny starých zbraní a jiných alechtických, zámeckých rekvizit, nesmyslné upomínkové předměty z více nebo méně dalekých cest, atd. Tato neblahá a směšná symbiosa konstruktivistického zařizení a náčiní s kuriozními dekorativními treťami nebo, chcete-li, se surrealistickými krámy je nesporně podmíněna neschopností konstruktivisticky, respektive pseudokonstruktivisticky vyřešených výrobků uspokojiti naše estetické požadavky. Holý, bednovitý nábytek, na němž se naše oči nemají čeho zachytiti, činí z novodobých příbytků kasárenské, vězeňské cely a, snažíme-li se je tohoto sklíčujícího, bezútěšného vzezření zbaviti, zpravidla je právě vyaperkováváme všemožnými nesmyslnými doplňky, estetickými krámy. Tak pečuje tedy nepřímou i sám konstruktivismus o krámy, ačkoliv theoreticky připouští jen existenci věcí, utvářených čistě pro svá podstatná rozumná poslání.

ZÁBAVNÍ KRÁMY

Další nepodstatnou emotivní funkcí jest *funkce zábavní*, pročež i veškeré předměty sloužící čistě zábavě jest třeba odusovat jako krámy. Jedinou výjimku činí pouhé hračky určené nejmladším dětem, ačkoliv i pro ně by se zajisté našlo dosti předmětů, které by kromě funkce zábavní měly i funkci výchovnou, neboli dosti hraček, kterými by si nejmenší světoobčané zároveň i cvičili svá tělíčka a bystřili své smysly. Pro dospělé lidi jsou však čistě zábavní předměty přebytečné, jelikož místo planými zábavami se mohou lidé bavit všelikými úkony životně důležitými. Je opravdu pošetilé, baví-li se lidé třeba hrou v karty, kuželky atd. a nevyužívají-li možnost zábav, které je jim s to

skýtati na příklad kultivované stravování. Jsme-li již nuceni jísti, mohli bychom zajisté jísti tak, aby nám stravování bylo i zábavou. Žel však, dosavadní vývoj směřuje opačným směrem. Lidé si dokonce zvykají jísti ve stoje v různých bufetech, které počaly zamořovat i naše města v předválečných časech, a posadí-li se již k jídlu, hledají úpěnlivě buď spolustolovníka, s nímž by zapředli pro zábavu nezávazný rozhovor, anebo sahají z nouze alespoň k novinám, které je mají leckdy i svou insertní částí zabavovati po dobu stravování. Tomuto vývoji se nelze konečně diviti. Vaří-li se dnes jenom tak, abychom nezemřeli hladem, je přece pochopitelné, že lidé se z jedění nemohou radovati a že touží, aby se konečně podařilo biologům a chemikům zhutniti dávku nutných živin na drobnou pilulku, kterou bychom po způsobu léku pojídali místo oběda.

Podobně jako se dnes opomíjejí radosti, kterými by nás mohlo obšťastniti kultivované stravování, není dostatečně nebo vůbec využito ani ostatních přirozených druhů zábavy, jimiž je třeba dokonalý milostný život, uměnímilovnost, maximální sezábavení práce atd. Zábava je dnes nejapně oddělována od života a lidé se jí mohou věnovati jen mimo pracovní čas a všední život: v lunaparcích, které propagoval i u nás před lety Karel Teige. Má-li člověk opravdu šťastně žít, jest však naopak zapotřebí, aby si sezábavnil veškeré své životní úkony a neodděloval své zábavy od života. Čistě zábavní akce jsou nedůstojné kultivovaného člověka, neboť je zcela zbytečné, abychom nacházeli zábavy jen mimo své životní nezbytnosti a povinnosti v jakýchsi rezervacích, jimiž jsou lunaparky, zábavní místnosti, sportovní stadia, kde se lidé rozněčují pohledem na sportovní utkání, neumělecká četba, representovaná u nás především Rodokapsy, atd. Vždyť i nejrmutnější povolání by bylo možno náležitě zpříjemniti. Radost z práce by nepochybně mohla být značně posílena, jenže jinými způsoby než dnes. Práci nelze přece zpříjemniti nikterak tím, že o poledních přestávkách donucujeme dělníky v továrnách poslouchati obscenní kuplety přestárlých

subret a monology pochybných komiků. Cesty k radostné práci vedou přes svobodnou volbu povolání, zdravotné i esteticky utěšené výrobní místnosti atd. Nastiňuje to též citát z přednášky Karla Honzika: *Obraz a socha v architektuře. »Architektura bude pak s to vnést do obytných, veřejných, ale též do pracovních prostorů ovzduší poznání, krásy a smu, tedy ovzduší, které dává životnímu provozu vyšší smysl.«*

JINÉ EMOTIVNÍ KRÁMY

Kdyby se lidé dovedli těšiti z vlastního života, nepotřebovali by se baviti planými zábavami a tak by ušetřili i spoustu energie, vyplývané na zábavní krámy, jimiž jsou na příklad sportovní stadia, schopná pojmouti desítitisícové zástupy, většina sportovního náčiní, herny atd. Ovšem kromě estetických a zábavních krámů patří mezi emotivní krámy dále i *krámy atraktivní*, různé pouhé kuriozity jako obrazy sestavené z motýlích křídel, vlasů, stélek travin nebo poštovních známek, všeliké podivné přírodniny, více nebo méně miniaturní modely staveb, lodí a strojů vtěsnané do lahví nebo i krabiček od sirek, z mušlí sestavené figurky, skulptury atd. Trpaslíky, srnky a muchomůrky, zpestřující zahrady, různé bibeloty, které nejsou případně ani esteticky působivé, nýbrž toliko nám některak milé, náladové kýčářské malby, necudné, erotické fotografie a pod. lze pak konečně uvést zase příkladem *krámů speciálně, v užším slova smyslu emotivních*, jimiž končíme svůj soupis naprostých zbytečností.

SKRYTÉ KRÁMY

Ovšem ani dosavad uvedenými příklady krámů nepostihujeme plně jejich četnost, hojnost, neboť za krámy jest dále taktéž pokládati všechny věci, které jsou výhradně využívány k ošetřování, uskladňování, výrobě a distribuci krámů, jakož i všechny

věci potřebné nepřímo k čistě pošetilým nebo nepodstatným činnostem. Funkčně lze krámovitost takovýchto předmětů vyjádřití zastáváním rozličných pošetilých a nepodstatných funkcí nepřímou formou. Dejme tomu, továrna na svaté obrázky je krámem s *nepřímou svátostní funkcí*, autokar, vozíci lidí k zázračnému lékaři, krámem s *nepřímou funkcí magickou*, obchod, v němž se prodávají dekorativní trety, krámem s *nepřímou funkcí estetickou*, vitriny, ve kterých vystavujeme na odív své honosné příbory, jichž nikdy nepoužíváme, krámem s *nepřímou funkcí reprezentační*, kryt na kuželník, pokrývky na kulečník nebo stůl ke hře v karty krámem s *nepřímou funkcí zábavní*, atd.

POLOKRÁMY

Rozličných krámů jest zajisté na světě nepředstavitelná spousta a jejich vymýcením by získala společnost obrovské kvantum energie, času a materiálu, jež by postačilo k zabezpečení všech lidí slušnými svršky, kterých opravdu potřebují. Ovšem kdybychom v uvedených krámech spatřovali jediný neblahý důsledek trapné lidské chrematofilie, velmi bychom se mylili. Kromě krámů má chrematofilie na svědomí i nemalší spoustu polokrámů, za něž pokládáme kloudné věci, které pro svůj současný pošetilý význam nebo pro svou přeceňovanou emotivní funkci jsou bláhově vylučovány z potřeby jen jistou měrou. Příkladem polokrámů, které jsou povětšinou tak zvanými *svátečními svršky*, uveďme třeba nádoby, jež pro svou luxusnost, drahocennost nebo pro svůj památeční význam je rozumně užíváno jen při svátečních příležitostech a které jinak jen zbytečně zahálí ve vitrinách. Dále pak příklad *skrytého polokrámu*, to je polokrámu s nepřímou pošetilou, respektive emotivní funkcí, nacházíme zase, dejme tomu, v tiskařském stroji, který kromě umělecky hodnotných knih chrlí i literární brak, nebo v sále, který poskytuje přístřeší kromě kulturním podnikům i pochybným, čistě zábavním produkcím.

DEFORMACE VĚCÍ

Další neblahý důsledek chrematofilie neboli pošetilého lpění na věcech zračí se v deformaci věcí. Na příklad z reprezentačních důvodů je spousta našich potřeb utvářena přespříliš honosně a nákladně, což nesevědí obvykle ani jejich rozumnému poslání, ani našim racionalizačním snahám, v jejichž intencích má být každý výrobek co nejekonomičtěji, nejehospodárněji vytvořen. Vzpomeňme třeba zbytečně drahého parádního nábytku, přičeňho se obvykle našemu estetickému citění a špatně vyhovujícího našim praktickým požadavkům, honosných jídelních příborů z luxusního porcelánu, broušeného křišťálu nebo drahých kovů, reprezentačních portálů budov, které jsou z reprezentačních důvodů taktéž předimenzovány, bydlení ve vlastních domcích nebo palácích, atd. Pošetilé požadavky, kladené na věci, mohou pak dokonce zmrzačovat i celá výrobní odvětví, o čemž svědčí třeba dnešní stav *sochařství*. Společnost, pořizující zasloužilým osobám pomníky, donucuje sochaře, aby povětšinou vytvářeli jen portréty, a tak zotročuje sochařství, podobně jako kdysi katolická církev malířství, které po staletí nebylo ničím jiným než služkou theologie. Nechtějí-li sochaři zajít hladem, jsou nuceni se zúčastňovat soutěží tu na pomník Nerudův, tu na pomník Smetanův nebo Dvořákův atd. a na plastiky tvořené jen a jen pro umělecké emoce jim nezbyvá dosti sil ani času. Proto také, procházíme-li se městy, shledáváme se celkem toliko se sochami lidí, s více nebo méně trapnými panáky, kteří se od sebe frapantněji liší jedině ústrojem a pózou, ačkoliv jsme vždycky měli a máme dostatek sochařů, schopných ozdobiti veřejná prostranství krásnými plastikami, nekultovními, ašak za to umělecky dokonalými díly. Zkrátka řečeno, kultovní funkce donucuje svými morfogenními vlivy sochařské umění k živoření.

Posléze neopominutelným nešvarem, vyplývajícím z lidské chrematofilie jest i zbytečné udržování méněcenných věcí v potřebě. Zvláště pro reprezentační účín používají lidé často nedokonalé věci, nechtějice se za nic na světě smířiti s nereprezentačními svršky, i když to jsou věci po podstatných stránkách nesrovnatelně dokonalejší. Tak se setkáváme v leckterých rádobý vznešených domácnostech na příklad se stříbrnými gravírovanými přibory, sestávajícími z otupělých a do nemožnosti již obroušených nožů, zohýbaných vidliček a ostrých lžic, o něž se lze lehce poraniti, jelikož jejich majitelé by za nic na světě nejedli obyčejnými přibory z nerezů nebo alumina, na něž jedině jim zbývají peníze. Jen z pošetilých, reprezentačních důvodů pokládají lidé taktěž třeba roztrhaný perský koberec za lepší, než nový koberec, u nás vyrobený a získatelný za několik stokorun, nebo otlučené a popraskané procovské porcelánové nádoby za vhodnější, než nádoby seriové, které lze bez pocíitelné újmy na penězích vždy nahraditi novým, jakmile se jen trochu více potluče.

VYMEZENÍ POJMU

Podobně jako chrematofilii trpí naše věcné hospodářství na druhé straně i *chrematoklastii*, pošetilým odporem k věcem. Pošetilý odpor k věcem nabývají lidé především proto, že je posuzují s pošetilých hledisek. Shledají-li totiž, že účín věci po té nebo oné pošetilé stránce je nedostatečný nebo dokonce negativní, vylučují je z potřeby nebo je i přímo nesmyslně ničí. Tak na příklad pro neutěšený reprezentační účín, pro svou chabou pozitivní, neutrální nebo dokonce negativní funkci reprezentační, odpočívá mnoho rozumně zcela nezávadných, ba i vrcholně dokonalých věcí po různých skryších našich domácností, neboť lidé se je stydí užívat. V jiných případech odstraňují lidé věci z používání, jestliže je rovnou neničí, zase třeba z důvodů magických, věříce, že jisté objekty, jako na příklad jisté šaty, nádoby, kusy nábytku a pod., jim přinášejí smůlu.

Ovšem pošetilý odpor k věcem nebývá zpříčiněn jen pošetilými požadavky, které máme ve zvyku na ně klásti. Za pošetilý lze totiž pokládati i odpor, jež nabýváme k věcem pro jisté jejich emotivní nedostatky, avšak jen v těch případech, jsou-li to nedostatky opravdu nezávažné. Tak na příklad je rozhodně pošetilý odpor k věcem, zpříčiněný jejich neatraktivností. Atraktivní funkce není přece tak naléhavou, abychom ji mohli žádati na kterémkoliv předmětu. Žel však, jest dosti bláhových lidí,

kteří třeba odloží mezi své krámy dobře jdoucí nástěnné hodiny, ježto si za ně opatřili hodiny, obvykle méně dokonalé a vzhledné, avšak za to atraktivní, na příklad zasazením do bizarní skalky a pod., nebo kteří vyřadí z používání normální, své podstatné funkci naprosto dokonale vyhovující stolní lampu, nahrazující ji jistou atraktivní novinkou, jako třeba svíticím globem.

Naproti tomu však estetická funkce je žádoucí u každé věci, a proto objekty, které se jeví s hlediska estetického chabými, neutrálními nebo dokonce negativními, jest nutno považovat za méněcenné a opravdu hodné opovržení. Opovrhují-li tedy lidé věcmi esteticky nežádoucími, nelze v tom spatřovat nic pošetilého, nýbrž zcela pochopitelný, rozumný postoj k věcem. Tomu, kdo esteticky neutěšené svršky vylučuje z potřeby anebo i přímo vyřadí ze svých svršků, můžeme jen blahopřát k jeho hospodářsky mocnému postavení, jež mu to umožňuje. Problém, zda se lidé mají zbavovati svršků esteticky nedokonalých, je v zásadě problémem hospodářským, neboť zajisté mnohý člověk, který velmi dobře vnímá estetickou neutěšenost svého nábytku, nemůže si dopřát nového, jelikož na to nemá dostatek finančních prostředků. Kdyby naše hospodářské možnosti byly neomezené, bylo by rozhodně rozumné zničit všechny esteticky chabé, neutrální, natož pak negativní objekty, počínajíc nemovitostmi a končíc nejtěšnějšími předměty našich potřeb.

Dále pak lze ospravedlnit též ještě opovrhování věcmi pro jisté jejich závažné speciální emotivní nedostatky. Dejme tomu, ženské prádlo má mít beze sporu erotickou emotivitu, a jestliže ji postrádá anebo jestliže působí v tomto směru dokonce negativně, jest nedokonalé, nežádoucí, pročež by se ho měly ženy alespoň po dobu svého milostného života neméně uvarovávat než oděvních součástí s nežádoucím účinkem estetickým. Někdy lze dokonce na naléhavou speciální emotivní funkci věci klásti ještě větší důraz než na jejich estetickou kvalitu. Na příklad esteticky dokonalý příbytek, který postrádá kouzlo intimity, je

zajisté méně příhodný k obývání než velmi útulný byt, vykazující četné estetické nedostatky.

DŮSLEDKY CHREMASTOKLASTIE

K pošetilému odporu k věcem nás zřejmě vedou nejen naše pošetilé požadavky, nýbrž i mnohé, nezávažné požadavky emotivní. Důsledky tohoto pošetilého opovrhování věcmi jsou pak četné a s hospodářského hlediska velmi neblahé, právě tak jako důsledky, plynoucí z pošetilého lpění na věcech. Především, jak jsme již seznali, zaslouhují se negativní, neutrální, jakož i pozitivní, avšak chabé pošetilé anebo nezávažné emotivní funkce o četné krámy, a to tím způsobem, že pro svůj neutěšený pošetilý, respektive emotivní účín bývá spousta kloudných věcí úplně vyřadována z používání. Ovšem pouhým vyřazením věcí z potřeby lze si vysvětliti jen genesi krámů a nikoliv jejich existenci. Zůstávají-li věci vyloučené pro své nicotné, bláhové nedostatky z provozu nadále součástí našeho majetku, inventáře, jako pouhé krámy, jest zřejmě třeba předpokládati, že k jejich dalšímu přechovávání, vlastnění se nám dostává jistého zvláštního pošetilého popudu, neboli že na nich musíme mít zároveň jistý pozitivní bláhový zájem, který nemůže býti přehlušen jejich nepřiznivým pošetilým účinkem.

Jen z pošetilých důvodů, jako na příklad obzvláště často vzhledem k fiktivní hospodářské funkci věcí, jsme ponoukáni k tomu, abychom udržovali ve svém majetku věci, které jsme pro jejich bláhové nedostatky zbavili jejich rozumného poslání. Vezměme si na příklad třeba postel, na níž zesnul kdosi z naší rodiny. Lidé jsou často náchylni takovému lůžku přikládati negativní funkci magickou a ze strachu před duchem zemřelého a pod. by se neodvážili za nic na světě na ně ulehnutí. Vzhledem k tomu bývá zmíněná postel obvykle vyloučena z používání, avšak přesto nebývá prodána, darována, jakož ani rozštípána a spálena, neboť na druhé straně na ní lpíme jakožto na rodinné

památee. Zkrátka, pro svou negativní funkci magickou jest postel, na níž nám zemřela jistá drahá bytost, vyřadována z používání, avšak pro svou současnou pozitivní funkci památkovou je nadále uchovávána mezi našimi svršky jako pouhý krám.

Přesto přese všechno zasluhuje se však ve zvláštních případech pošetilý odpor k věcem i sám o sobě o krámy a donucuje nás leckdy dokonce přímo i k jejich výrobě. Za krámy, za něž vděčíme přímo svému pošetilemu poměru k věcem a které jsou buď obecnými krámy nebo toliko věcmi na krámy deklasovanými, lze pokládat třeba různé závěsy, španělské stěny, armatury atd., nemající jiného významu než zakrývati jisté věci a zařízení pro jejich pošetilou neutěšenost, to jest zvláště pro jejich negativní funkce, ať již representační, svátostní, speciálně emotivní a pod. Při této příležitosti vzpomeňme třeba parádních krbů, jimiž jsou obestavěny radiátory ústředního topení v honosných domácnostech zbohatlíků, kterým se nezdá být ústřední topení dostatečně vznešeným otopným zařízením.

Kromě *maskovacích krámů* přísluší pak k spoustám krámů, za něž vděčíme svému pošetilemu odporu k věcem, i mnohé předměty, deklasované na krámy pro svou pouhou příslušnost k věcem s jistou neutěšenou funkcí pošetilou anebo nezávažnou emotivní. Jsou to na příklad pouzdra, stojany, pomocné přístroje a náčiní, jimiž jsou vybaveny věci závadné po některé pošetilé nebo nezávažné emotivní stránce, takže zajisté i pošetilý odpor k věcem se zasluhuje o mnohem více krámů, než na prvý pohled tušíme. Věci, k nimž zaujímáme pošetilý odpor, nestihá ovšem vždy stejně krutý osud. Mnohdy jsou předměty z uvedeného důvodu deklasovány toliko na polokrámy neboli vyřadovány jen částečně z potřeby. Na příklad, máme-li mezi svými svršky příbor, který nepokládáme za náležitě representační nebo kterému přisuzujeme dokonce negativní representační význam, můžeme se též spokojiti s pouhým omezením jeho používání na nouzové případy atd.

K neblahým důsledkům našeho pošetilého opovrhování věc-

mi radí se pak dále zneužívání věcí, jakož i špatné zacházení s věcmi. Dejme tomu, vázu s negativní funkcí památkovou, vázu, která nám byla darována jistou nenáviděnou osobou, jsme často ponoukáni využívat k nepatřičným, jí nevhodným službám, k uschraňování všelikých patoků a pod. anebo s ní alespoň nešetrně zacházíme, abychom tak projevili svou neúctu k jejímu dárci a náležitě ho potupili. Posléze v některých případech může nás vésti bláhový odpor k věcem i k jejich úplnému zničení, což zejména jasně prokazuje, jak citelné zbytečné hospodářské škody nám vzbázejí z naší pošetilsti.

Průzkumem lidských potřeb ve vztahu k našim hmotným statkům jsme se přesvědčili, jak důležité a podnětné jest toto studium pro každého projektanta. K dokonalému projektování nestačí prostě schopnost co nejlépe vyřešit kdejaký předmět, nýbrž i schopnost náležitě posouditi, co se vůbec má vyrábět. Projektant si musí býti totiž vědom, dříve než zasedne k práci, které z našich potřeb má ve svých projektech respektovat, ukojovat a které nikoliv. Je přece trapné, že třeba mnozí architekti, pokládající se za tvůrce moderního, opravdu nového životního prostředí, nedospěli dále, než k pouhé slohové přeměně prostředí starého. Dosvědčují to na příklad konstruktivisticky řešené vitriny, zřejmě uzpůsobené jen k vyložení reprezentačních a památkových tret, železobetonové kostely, puristicky pojaté monumenty, moderní hřbitovní architektura atd. Máme-li zjednatí nápravu ve svém věcném hospodářství, má-li býti naše spotřeba racionalisována, jest především nezbytné, aby si lidé nežádali zbytečností a aby plně a správně využívali svých svršků, k čemuž je musí pochopitelně vésti také projektanti našeho životního prostředí. Nelze přece očekávat, že konsumentí předejdou projektanty a omezí se rozumně v svých hmotných potřebách dříve, než se přestanou projektovat a vyrábět všeliké krámy, věci pošetile deformované atd. Boj proti pošetilemu poměru k věcem nemůže být vybojován jen slovem, osvětou, nýbrž zároveň i příkladnými vzory v praxi.

Jak nás studium lidských potřeb poučuje, zvyšují zbytečné, pošetilé lidské požadavky enormně náš konsum, avšak proto se ještě nedomnívejme, že praxi náležitě exploitovaná věda o lidských potřebách by vedla jen k potlačení různých pošetilých postulatů, nesmyslně zatěžujících dnes naši výrobu i distribuci, neboli že by měla toliko očistný, negativní význam. Výzkumu lidských potřeb bude příslušet alespoň již v nedalekém budoucnu naopak mnohem větší praktický význam pro jeho pozitivní nápomoc při budování našeho nového životního prostředí. Mimo jiné se poučujeme totiž studiem lidských potřeb o všech rozumných funkcích, jež mají jednotlivé věci správně zastávat a zároveň též o jejich hierarchické posloupnosti, které jsme rovněž nuceni náležitě dbáti, chceme-li věci dokonale projektovat. O závažnosti, nesmírné důležitosti těchto pozitivních směrnic pro projektování nemůže být zajisté žádné pochyby. Obrovské hospodářské škody nevznikají nám zřejmě jen pošetilými požadavky, jako třeba různými krámy, jichž si bláhově žádáme, nýbrž i nejnepříjemným řešením našich rozumně zcela ospravedlnitelných výrobků, a jedna z hlavních příčin, proč naše naléhavé hmotné statky jsou povětšinou nedokonalé, tkví právě v tom, že jejich funkční struktura je pochybeně plánována. Krátce řečeno, naše výrobky nebývají obvykle obmyšleny všemi naléhavými funkcemi a jednotlivým funkcím, k nimž již jsou uzpůsobovány, nebývá zpravidla prisuzována správná míra důležitosti. Nezapomínají-li dodnes projektanti na spousty pošetilých funkcí, nejsou naproti tomu s to zvládnout rozumnou funkčnost věcí, bez jejíhož přesného vymezení není možno žádnou věc řádně projektovati, dokonale vyřešiti. Ovšem funkčnost věcí nelze snad předvídati a k jejímu stanovení jest nezbytně třeba řádného, poctivého a pracného studia. Na kolik závažných lidských potřeb zapomíná na příklad soudobá architektura, seznaváme zejména z brožury Karla Honzika: »Úvod do studia psychických funkcí v architektuře« (Knihovna »Architektury«, řada II. svazek 1).

Z toho, že jsme věnovali přes polovinu své studie výzkumu

pošetilého vztahu lidí k věcem, nelze zřejmě vyvozovat, že hlavním posláním studia lidských potřeb jest snad jejich kritické rozlišení na *podstatné, nepodstatné a pošetilé*. Po tomto základním, očištném úkolu čekají vědu o lidských potřebách nesčetné další úkoly, v nichž právě tkví její vlastní, nejpodstatnější poslání. Především jest nutno vypátrati všechny naše rozumné potřeby, a to jak obecně, tak i vzhledem k jednotlivým prostředím a věcem. Dále pak musíme zjistiti jejich obecnou i konkrétní důležitost, zkoumati jejich vzájemné vztahy, jejich obehitelnost atd., což je zajisté velmi vážné a pracné studium, vyžadující si namnoze experimentace a nikoliv jen pozorování a spekulace. Souhrnně pojato, vede tedy studium lidských potřeb k poznání náležité funkčnosti věcí.

Závěrem zbývá se nám pak ještě stručnou formou zmíniti o neblahých důsledcích, které nám plynou z neujasněné funkčnosti věcí. Hospodářské škody, vznikající nám zmíněným nedokonalým řešením našich hmotných statků, jsou zjevné. Jak jsme se poučili již z analýsy našeho pošetilého poměru k věcem, vynucují si nedokonale pojaté svršky mnohdy přímo i výrobu krámů. Dejme tomu, bytová zařízení, jejichž estetického účinku nebylo dostatečně dbáno, ponoukají lidi si vyšperkovávat svá obydlí nejrůznějšími dekorativními krámy a pod. Ovšem nejčastěji vznikají nám škody z věcí o nedokonalé funkčnosti tím způsobem, že takovými výrobky plýtváme neboli že je zejména předčasně vyřadujeme z používání. Lidské novotářství, stálá touha po novinkách byla by rozhodně velmi citelně utlumena, kdyby se nám nedostávaly do rukou výrobky, jakž takž nás uspokojující jen v některých ohledech nebo dokonce jen v jednom jediném ohledu. Člověk může rozumně přilnout toliko k dokonalému výrobku, nezapomínajícimu na žádný náš rozumný požadavek, a jen s takovým výrobkem bude náležitě šetrně zacházeti. Výrobky nedokonalé, vyhovující nám jen po nejnutnějších stránkách, nás naproti tomu brzy omrzí a nahrazujeme je co nejdříve jinými, které za dnešních výrobních poměrů jsou ovšem obvykle nedokonalé zase po jiných stránkách, takže je rovněž

stíhá osud jejich předchůdců. Hospodářské škody nejsou však jediným neblahým důsledkem produktů s nepromyšlenou funkcí. Výtvary, neukájeví veškeré požadavky, které na ně, třebaže jen nevědomě, klademe, přičiňují se též o neradostnost našeho života. Frapantním důkazem toho jsou třeba naše velkoměsta, při jejichž výstavbě se skoro zcela zapomnělo na obyvatelnost jejich veřejných prostranství, na požadavek klidu, rozhledu atd., pro kteréžto nedostatky jest nám život v nich přímo utrpením, jak tomu nasvědčuje zejména šílený útěk lidstva z měst o každém weekendu.

RACIONALISACE VÝROBKŮ

Vede-li výzkum lidských potřeb třeba vymýcením krámů k racionalisaci spotřeby, vede na druhé straně jak vyloučením pošetilých požadavků při projekci kloudných předmětů, tak i vytčením správné funkčnosti věci zároveň též k racionalisaci samých výrobků. O racionalisaci našich produktů pečuje průzkum lidských potřeb konečně i postulátem odstranění emotivních krámů, neboť speciálně na tyto krámy lze nahlížet povětšinou jako na neracionalisované výrobky. Emotivní funkce si totiž nevyžadují žádných zvláštních předmětů a mohou je samozřejmě zastávat s nemenším úspěchem věci, obmyšlené též jistou podstatnou funkcí, která by plně ospravedlňovala jejich existenci. Ovšem přesto přese všechno nemůže žádný předmět nabýti uspokojivou racionalisovanou tvářnost čistě na základě studia lidských potřeb. Racionalisace našich výrobků musí být provedena ještě s mnoha jiných hledisek, s nimiž se zhruba obeznámiti jest právě naším dalším úkolem.

KVALITNOST

Náležitá racionalisace výrobků si především vyžaduje, aby naše produkty maximálně vyhovovaly všem funkcím, kterými je po bedlivém studiu obmyslíme. Nekvalitní věci, to jest objekty, zhotovené z nepříhodného materiálu, nedokonale zpracované, zavadně utvářené vzhledem ke kterékoliv své rozumné funkci

a pod., jest zajisté nutno pokládati za neracionalisované výrobky, způsobující nám značné hospodářské škody. Další postulát racionalisace našich produktů se pak týká volby materiálu. Alespoň s hospodářského hlediska zůstane naším ideálem výroba skoro nezničitelných věcí, které by byly s to zastávat stejně dokonale všechny své funkce po mnoha desetiletí a na jejichž výrobních nákladech, spojených hlavně s výběrem potřebných materiálů, by se tudíž nemusilo nikterak valně šetřiti. Ovšem ustavičný pokrok, jakož i nedostatečná rozmanitost »nezničitelných« hmot nám sotva kdy dovolí dojít ve větším počtu případů tohoto ideálu, a proto bychom se měli snažit vytvářeti věci, které nemají vyhlídek, ať již z toho nebo onoho důvodu, na dlouhodobé používání, naopak z hmot nemnoho resistantních, jež by byly pochopitelně velmi levné.

ÚSPORA NA MATERIÁLU

Většina dnešních výrobků je pořizována ze zbytečně nákladných a mnohdy i zbytečně trvanlivých materiálů. Dejme tomu, je zajisté nesmyslné vyráběti obaly na léky z aluminia nebo galalitu, jestliže je po použití jejich obsahu odhazujeme, anebo každý kus nábytku z drahého překližovaného dřeva, jestliže by takovéto objekty vzhledem k době svého používání snesly mnohem méně trvanlivý a drahý materiál jako třeba jistou novou papírovou hmotu a pod. Při výběru materiálů pro naše výrobky nesmíme pomíjeti hospodářské zřetele, neboť v tomto směru bylo by možno docílití nesmírných úspor v naší výrobě. Již dnešní technický pokrok nám poskytuje přece spousty levných umělých hmot, z nichž bychom mohli produkovati velké množství věcí, vyráběných dosud z materiálů přespříliš nákladných, a nesčíslný počet nových úsporných hmot, jež by zlevnily výrobu dalších předmětů, by se nesporně vynalezl v dohledné době, kdyby se této potřebě věnovalo náležité studium. B u d o u c n o s t p a t ř í n o v ý m, u m ě l ý m h m o t á m, j e ž r a d i k á l n ě z l e v n í p o d s t a t n o u č á s t v e š k e r ě h o z b o ž í,

aniž tím utrpí jeho kvalita užitková anebo estetická. Jen pro bláhové předsudky spatřují dodnes mnozí lidé krásu a kvalitu toliko ve všem drahém a opovrhují vším podstatně levným.

KOLEKTIVISACE

Jiným neblahým nešvarem, stavícím se v cestu racionalisací výrobků, jest pak jejich zbytečné zesoukromňování. Pohledme s tohoto hlediska na příklad na naši dopravu. Veřejné dopravní prostředky, jako železnice, tramvaje, podzemní rychlodráhy, autokary anebo nanejvýše ještě autodrožky, by zajisté mohly dostačiti každému člověku v každém případě k náležitě rychlé a komfortní dopravě, a to zvláště tehdy, kdyby se veřejné dopravě za jejího monopolního postavení mohlo dostat ještě větší péče. Žel však, vývoj šel dosud opačným směrem a k svému politování jsme mohli zjistiti, že mnohdy i každý člen zámožné rodiny měl svůj vlastní osobní automobil. Soukromý automobilismus byl pak i státem značně podporován, přestože jím celku vznikaly neožehavé hospodářské ztráty. Vyrábíme-li automobily pro soukromou potřebu, musíme jich vyrobiti pochopitelně mnohem více než by jich bylo potřeba v případě, že by byly jen nájemnými vozy a že by přepravu lidí kromě toho obstarávaly zvýšenou měrou autokary, trolejbusy atd. Při tom též nezapomínejme, že každý vůz musí též někde garážovati a parkovati, takže soukromý automobilismus vede dále též k nezřízenému rozrůstu garáží a parkovacích ploch. Rovněž tak má pak soukromý automobilismus za následek zbytečné předimenzování dopravních tepen atd.

Neméně naléhavá než kolektivisace dopravy jest dále třeba i kolektivisace bydlení a stravování. Kdyby naše bydlení a stravování bylo utěšeně racionalisováno neboli kdybychom bydlili v hotelových pokojích, respektive apartementech a kdybychom se stravovali v restauracích anebo jídlem, dopraveným z hotelové

kuchyně do našich bytů, zmenšily by se naše příbytky o kuchyně, jakož i o pokoje pro služebnictvo a zároveň náklad na pořízení našich svršků by byl značně snížen položkami na odpadající kuchyňské zařízení a úklidové náčiní. Považme jen, jak plýtváme penězi, vybavujeme-li každou domácnost vlastními kuchyňskými krby, dřezy na mytí nádobí, elektrickými ledničkami, vysavači prachu a nesčíslným množstvím jiného, drobnějšího nářadí, ačkoliv tyto nákladné technické pomůcky by mohly být společně pro všechny nájemníky jednoho domu.

UNIVERSALISACE

Dále mají být naše výrobky i svrchovanou měrou universalisovány. Zbytečnou specialisací našich výrobků jsou zřejmě naše věcné potřeby jen nesmyslně zmnožovány. Dejme tomu, naše domácnosti i restaurace jsou vybaveny enormní spoustou nádob na pití jenom proto, že každá nádoba je řešena pro jistý a nejiný nápoj. Jak známo, skleničky na likéry jsou přespříliš malé, než aby mohly být použity i k popíjení vína, do zeleně zakalených číší na bílé víno nelze pak nalévat červené víno, jelikož by v nich nabylo odpuzujícího zbarvení, široké číše na šampaňské anebo cognacové sklenky baňkovitého tvaru jsou zase tak nepohodlné, že by je bylo opravdu utrpením používat i pro jiné, častěji konzumované nápoje atd. Kdyby naše nádoby na pití byly ideálněji řešeny, stačily by nám zajisté dva nebo tři druhy sklenek pro veškerou, nejrozmanitější potřebu a výbavy pro domácnosti a restaurace by se tak zmenšily o přemnohé skleněné servisy. Ovšem sklenice anebo i jiné stolní, respektive kuchyňské nádoby, jídelní přístroje atd. nejsou jedinými předměty, které by bylo možno universalně vyřešiti. Lidský důvtip je dokonce s to dodatí universalní funkce i věcem, jejichž universalisace se nám třeba zdá přímo i nemožná. Dosvědčuje to případně vynález universalních klíčů, jimiž si lidé mohou odemknouti v nájemných domech nejen svůj příbytek, nýbrž i domovní dveře a dveře od výtahu. Před vynálezem těchto klíčů

bylo by sotva koho napadlo oprávněně hořekovati nad tím, že jest nucen s sebou vláčet neustále celý svazek klíčů, a přece pokrok techniky nám dokázal, že to jest zbytečné. Možnosti universalisace věcí jsou netušeně velké a projektanti věcí, dostatečně přihlížející k této metě racionalisace, mohli by se zřejmě nemalou měrou zasloužiti o redukcii našich svršků.

TYPISACE A NORMALISACE

Konečně jedním z hlavních požadavků racionalisace našich produktů, jimiž se zde obíráme, jest rovněž typisace a normalisace. Netypisovaností a nenormalisovaností výrobků se promarnuje spousta hodnot, i když nepřihlížíme k enormně zvýšeným nákladům, které si vyžaduje výroba takového zboží. Považme třeba jen, kolik nádobí je zbytečně vyřadováno z používání toliko proto, že povětšinou si nelze opatřiti náhradu za jednotlivé rozbité kusy ze stolních servisů, přespříliš různorodě utvářených, anebo kolik času prohospodařujeme, shánějíce na příklad šroubek zvláštních rozměrů, který nám vypadl z jisté věci a který stěží objevujeme i v nejbohatěji zásobených skladech železářských obchodů. Konečně nenormalisovanost věcí může vésti taktéž k zbytečnému rozrůstu našich svršků. Dejme tomu, kdyby knihy a časopisy nevycházely v přespříliš různorodých formátech jako dosud, ušetřili bychom zajisté na jejich uskladnění tolik místa, že bychom mohli tisky, zaplňující dnes dvě knihovny, lehec směstnati do jedné. Příklad, kterak se nenormalisovanost výrobků zaslouhuje dále i přímo o zbytečný rozrůst našich svršků, zejména pokud jde o všeliké drobnosti, poskytuje nám pak třeba kormutlivý fakt, že skoro každá láhev, jež se nám dostává do rukou, má jinou šíři hrdla. Proto jsme dnes nuceni se vyzbrojovati namísto dvěma nebo třeba zátkami celým hrncem zátek, a ani z nich se zpravidla nakonec žádná náležitě nehodí do láhve, kterou právě chceme zazátkovati.

RACIONALISACE ŽIVOTNÍHO PROSTORU

Jak jsme seznali z několika málo uvedených příkladů, měla by zajisté racionalisace našich výrobků blahodárny vliv na naše věcné hospodářství, a to nemění měrou než oprostění výroby od produkce všelikých krámů, čistě pošetilých potřeb. Ovšem ani tak nejsou ještě vyčerpány všechny možné způsoby, jimiž bychom mohli radikálně omeziti své hmotné potřeby. Chceme-li vystačiti s co nejmenším množstvím hmotných statků, jest nutno, kromě racionalisace všech kloudných výrobků, plně racionalisovati též veškerý lidský životní provoz vůbec, to jest i výrobu, distribuci, sociální zřízení atd. Považme třeba, že hrstka velkých plně racionalisovaných podniků by mohla zastati práci, k níž je dnes vybudováno na tisíce továren, továrniček a případně i řemeslnických dílen. I neracionalisovaná výroba vede tedy k nesmyslnému zmnožování všelikých věcí, jejichž řada počíná samostatnými továrními budovami a končí drobným řemeslnickým náčiním. Vzhledem k své výrobní kapacitě jsou naše výrobní zařízení zřejmě předimenzovaná. Vždyť ani jediná továrna nepracuje trvale naplno a zajisté třeba český textilní průmysl by se zcela dobře obešel s pouhou polovinou mechanických stavů, jimiž byl před válkou vybaven. Podobně se pak mrhá věcmi i v distribučních zařízeních. Naše ulice jsou lemovány souvislou řadou všelikých krámků, ačkoliv i desetina jich by dostačila obyvatelstvu bez jakýchkoli obtíží k náležitému zásobo-

v á n í. Tím by se pochopitelně ušetřilo, pokud jde jenom o věci, na tisíce místností, pultů, regálů, vitrin, kontrolních pokladen a všech jiných součástí obchodního zařízení. Je přece tragikomické, etablojí-li se třeba čtyři kloboučníci na jednom náměstí a číhají-li pak jako pavouci ve svých krámcích, vybavených vším komfortem a drahými speciálními zařízeními, po celé dlouhé hodiny na jediného zákazníka.

BÍDA ZA HOJNOSTI

Veškeré škody, plynoucí nám na jedné straně z našeho pošetilého poměru k věcem a na druhé straně z neracionalisovanosti našeho životního provozu, v nějž zahrnujeme rovněž i neracionalisovanou tvárnost svých tovarů, jsou přespříliš těžké, než abychom je mohli mlčky přecházet. Uvědomme si poznovu, jak nezměrně většího množství věcí, než je zapotřebí, se dožadují lidé třeba jen pro své pošetilé sklony. Všeomožné krámy, věci zneužívané nebo i přímo nesmyslně ničené, atd. zatěžují dokonce naši celkovou výrobní kapacitu tou měrou, že se nám nedostává času a sil k dostatečné produkci hodnot krajně potřebných. Je-li zemský povrch poset Eifelkami a různými gigantickými, americké soše Svobody podobnými monumenty, pohleujícími mnohamilionové náklady na svou výstavbu i udržování, nesčíslnými kostely, kapličkami a božími mukami, které, nevykazují-li výjimečně snad uměleckou hodnotu, jsou pouhými dokumenty lidské malomyslnosti a ustrašenosti, statisíci nákladně obhospodřovanými skleníky, kde se pěstují jediné ozdobné květiny, odsouzené vadnouti v našich interiérech, velkoměstskými lunaparky a kočovnými pouťovými atrakcemi, skýtajícími veřejnosti toliko pochybné povyražení, atd., nelze se přece nikterak diviti, že miliony lidí nemají dosud příbytků důstojných člověka a že, sídlíce v děrách anebo bídných chatrčích, jsou nuceny se spokojiti jakožto obživou odpadky z pokrmů po jiných lidech. Zajisté i pouhé náklady, potřebné na budování a ošetřování pří-

bytků mrtvých, více nebo méně nevkusných hrobů, hrobek a mausoleí, by postačil k výstavbě slušných sídel pro všechny lidi nebo případně alespoň k zamezení hladu mezi obyvatelstvem. Mnohé krámy, jako na příklad v plechové krabičce od léčivých pastilek uchovávaná a kouskem hedvábné stuhy převázaná vrkoč milenčiných vlasů, malý herbář, v němž máme uloženo několik vylišovaných květin a snítek jako památku na různé události a místa, která jsme navštívili, a pod., jsou sice předměty, jež nás nemohou ani svou existencí, ani svou nákladností znepokojovat, avšak většina krámů, jejichž krámovitost, zbytečnost si možná lidé ani neuvědomují, stravuje rovnou miliardové položky. Nechceme-li operovat jen s pošetilými stavbami, stačí vzpomenouti třeba fotografických aparátů, které jsou v rukou amatérů skoro výlučně vyslovenými krámy. Pomalu každý člověk evropské kultury má svůj Kodak, Rolleiflex nebo Leicu, přístroje několikatisícové hodnoty a při tom na druhé straně sotva jeden z tisíce má vybaven svůj příbytek přijatelnou koupelnou. Dovedeme-li si učiniti náležitou představu, jak značnou stoupou lidské energie jest jen pouhá výroba krámů, jistě pochopíme, jak teprve neuvěřitelné množství lidské činnosti přichází nazmar vůbec veškerými neblahými následky neracionalisované spotřeby.

CESTY K NÁPRAVĚ

Náprava našeho věcného hospodářství, racionalisace naší spotřeby, jejíž dnešní povážlivý, neutěšený stav jsme stručně nastínili, vyžaduje si zřejmě důkladné promyšlení každého výrobku. Všechny výrobky, vycházející z našich dílen a továren, musí být co nejpečlivěji projektovány za předpokladu, že to jsou produkty vůbec hodné výroby neboli věci, proti jejichž funkčnosti nelze v žádném směru nic namítati.

ŠKOLENÍ PROJEKTANTŮ

Vzhledem k tomu bylo by především třeba vyškoleni spousty odborníků, pro které dosud nemáme ani patřičných škol. Odborného, třebaže taktéž nevalného školení se dostává dnes z projektantů vlastně jedině architektům, projektantům staveb a bytového zařízení, ačkoliv školených projektantů si vyžaduje kdejaká věc, ať jsou to již šaty, prádlo, boty, kufry, nádobí, řemeslnické náčiní, technické potřeby, dopravní prostředky atd. *Umělecko-průmyslové školy*, které snad mají takovéto odborníky vychovávat, jsou jen trapnou, ostudnou a k tomu ještě jen domnělou záplatou kacěrované mezery v našem školství. Jednak se tu věnuje pozornost jen několika málo druhům výrobků, za druhé pak se tu žáci eviči převážně jen v estetickém utváření věcí. Absolventi umělecko-průmyslových škol dovedou v nejpříznivěj-

ších případech, nevrhnou-li se přímo na malířství, sochařství nebo architekturu, více nebo méně vkusně utvářeti některé předměty našich potřeb, formující a dekorující různým způsobem sklenky, porcelánové hrnečky, osvětlovací tělesa, knižní vazby, textilie atd., avšak pouhou péčí o estetickou působnost věcí nemohou být zřejmě naše výrobky valně zdokonaleny.

Konečně i na školách architektury klade se dodnes přes-
přílišný důraz na estetickou stránku staveb, ačkoliv architekt,
plánující stavby, právě tak jako i projektant věcí by měl být
spíše filosofem než umělcem. Projektování jakýchkoliv věcí a
tudíž i budov, staveb, jest zajisté v největší části vědou a nikoliv
uměním, takže na přidružování škol architektury a projekto-
vání vůbec ke školám uměleckým jest nahlížeti jako na nešvar,
pramenící z nepochopení stěžejních problémů v utváření věcí.
Co jest nám platný umělecky nadaný a evičený
projektant, projektuje-li s vytríbeným vku-
sem nejnesmyslnější krámy a nejnepraktič-
tější věci? Umělecké školy nemohou nám v žádném případě
dodati dobré projektanty, právě tak jako nám je nemohou dodati
ani školy čistě technické, neboť nelze-li očekávat, že dobrý umělec
je s to zformovati dokonalé osvětlovací těleso, nemůžeme taktéž
doutati, že by je byl schopen dokonale vyřešiti pouhý elektro-
technik, ovládající třeba sebelépe svůj obor. Perfektní projek-
tant musí sice v sobě sdružovati jak umělce, tak i technika,
avšak kromě toho musí býti ještě něčím více. Projektování
alespoň v svém obecném pojetí jest zřejmě
samostatnou vědní disciplinou, opírající se
neméně měrou, než o poznatky estetické a tech-
nické, o poznatky filosofické, psychologické,
sociologické, eubiotické, ekonomické atd.

Naše projektantské školství musí být tedy v základě pře-
organisováno a značně rozšířeno, nechceme-li neustále proplýtvá-
vati spousty energie v nedokonalých výrobcích, jejichž tvářnost
bývá nejčastěji korigována toliko umělci nebo paumělci. Jak

zнову zdůrazňujeme, není projektování výtvarnou otázkou.
O dokonalé výrobky se mohou zasluhovati výtvarníci jen ne-
patrným dílem, takže ani sebelépe pojatá účast výtvarníka na
projekci našich tovarů nemůže citelnější měrou zdolat krizi
našeho projektování. Z týchž důvodů se pak nemohou také státi
naše umělecko-průmyslové školy přes všechny reformy školami
novodobých projektantů, kteří si zajisté nezbytně vyžadují
zvláštních, zcela nových škol, postrádajících dosud jakéhokoliv
předznamenání.

VÝZKUMNÉ ÚSTAVY

Náležitý rozvoj projektantského školství si ovšem nezbytně
vyžaduje i založení výzkumných ústavů, kde by se pečlivě studo-
valo se všech hledisek utváření našeho životního prostředí: vý-
stavba měst, úprava krajiny, zřizování komunikací a výroba
veškerých našich hmotných potřeb vůbec. Zvláště rozsáhlé pole
působnosti příslušelo by výzkumným ústavům, které by se speci-
álně obíraly utvářením drobnějších předmětů našich potřeb a
které bychom mohli nejpřiléhavěji nazvat zbožíznalskými nebo,
chcete-li, *chrematologickými ústavami*. Nelze si ani dobře předsta-
vit, jak blahodárná by byla činnost takovýchto ústavů. Vždyť,
kdyby se tu věnoval čas třeba jen studiu již vyráběného zboží,
ozdravělo by naše věcné hospodářství netušenou měrou.

Je přece opravdu trapné a téměř neuvěřitelné, že přes
veškerý rozmach dopravy, v dobách, kdy letadlem můžeme v ně-
kolika dnech objeti pohodlně celou zeměkouli, se vyrábí v ně-
kterých zemích hrůzně nedokonalé utvářené zboží, ačkoliv třeba
přímo i v některém sousedním státě jsou výrobky téhož druhu
produkovány ve formě po všech stránkách mnohem dokonalejší.
Přijímáme sice mnohé novinky z celého světa, avšak dohromady
to není ani desetina všech těch, které bychom měli přijímat.
Zvláště o zdokonalení různých drobností podle cizích vzorů dnes
nikdo nepečuje, a prohlížíme-li si na příklad náhodně nám do

rukou příšlé katalogy cizích velkých magazinů, žasneme, co vtipně vyřešených věcí, u nás naprosto neznámých, je nám v nich nabízeno. Výzkumné ústavy pro utváření věcí mohly by se tedy značnou měrou postarati o zdokonalení našich potřeb již i tím, že by prostě studovaly všechny výrobky z celého světa, z nichž ty, které by uznaly za opravdu nejdokonalější, by pak vnutily i naší výrobě.

REGISTRAČNÍ ÚŘADY

Ovšem, aby činnost výzkumných ústavů pro tvorbu životního prostředí měla náležitý ohlas v praxi, bylo by nutno zřídit registrační úřady, které by se řídily dobrozdáním jmenovaných ústavů a bez jejichž předchozího schválení by se nesmělo nic vyráběti. Projekt každé věci musil by být nejprve předložen registračnímu úřadu a teprve, kdyby jím byl uznán za nezavadný, dokonalý, mohlo by být počato s výrobou podle něho. Jediné takovýmto způsobem lze dosíci racionalisace spotřeby a odstraniti z výroby i trhu především nejrozličnější krámy, věci, pro něž se zcela nesmyslně mrhá lidskou energií. Jak zřejmo, neobejde se racionalisace spotřeby bez úřední podpory, nápomoci, bez rozmanitých zákazů, které zajisté státní moci nedodávají nikdy popularity. Zvláště zákazem výroby všelikých krámů cítili by se dnes lidé značně utlačeni, omezení ve své svobodě, a proto by bylo záhodno, aby se v zákazech výroby jednotlivých krámů postupovalo co nejpozvolněji. Nežli se lidstvo převychová, bude jistě nutno výrobu mnohých krámů trpěti a registrační úřady, pověřené kontrolou našich výrobků, mohly by v takovýchto případech dbáti alespoň o to, aby náklady na dočasně nevymýtitelné krámy byly co nejmenší a aby takovéto krámy byly alespoň esteticky utěšenými výrobky. Pokud pak bude nezbytné počítí s rozličnými zákazy, jimiž by byla naše spotřeba racionalisována, nechť se hledí

k tomu, aby jeden zákaz nestíhal překotně zákaz druhý a aby zmíněné zákazy neměly případně obecnou platnost, nechceme-li je učiniti lidu nesnesitelnými. Na příklad k potlačování soukromého automobilismu postačilo by z počátku vyloučení soukromých osobních aut z dopravy v centru velkoměst, jak to konečně již i u nás proponoval arch. Jaromír Krejcar v návrhu na úpravu dopravy ve Velké Praze, aniž tím chtěl potlačovat rozrůst soukromých vozidel. Mnoho Pražanů nepocítovalo by pak zajisté již tak velkou potřebu vlastního vozu, kdyby jím nemohli pracovat v samém městě, a zároveň by si přivykli veřejným dopravním prostředkům i pro dálkovou dopravu. Rovněž tak zákonodárství, směřující k racionalisaci lidského bydlení, mohlo by se třeba spokojiti zákazem zřizování vlastních kuchyní a příkazem hotelového bydlení toliko v přelidněných velkoměstech. Podobné zákazy nemohli bychom zajisté pokládati za výstřelky diktátorských režimů. Vždyť i ve Spojených státech severoamerických, v tak zvané Zemi svobody, a to v New Yorku, nelze vésti vlastní domácnost, jak zaznamenává Paul Morand: *«Rodinného života již není. To, že není služebnictva, obecný zákaz máti kuchyn v bytě, bydlení v hotelích, zasadilo mu poslední ránu. Není malých dětí po ulici, jsou posílány v osmnácti měsících do kindergarten»* (New York, str. 230). K rozumnému a šťastnému životu lze tedy vésti lidi bez ostychu i zákony, avšak poznenáhlymi a velmi šetrnými, neboť i sebevětší životní radosti, jsou-li nám bezohledně diktovány, stávají se jen strážněmi našeho života.

POSLÁNÍ OBCHODU

Bývalá liberalistická hospodářská soustava, dovolující kdekomu cokoliv vyráběti a prodávati, nebyla by zajisté nikdy s to dospěti k racionalisaci spotřeby. Za ní mohli o ní pečovati jen kultivovaní výrobci a obchodníci, kteří si cenili svého možného

kulturního poslání mnohem více než možností výdělečných. Všemocným pánem byl tu zejména obchodník, zprostředkující mezi výrobcem a konsumentem a schopný nový dokonalejší výrobek nebo dokonce vůbec nový druh zboží právě tak učiniti hledaným jako neprodejným. Zkrátka řečeno, co a jak se konsumovalo, záviselo konec konců na obchodu, na obchodnících. Obchodníků, majících vůbec tušení o svém kulturním poslání, natož pak ho dbajících, bylo ovšem pramálo a podle toho též náš konsum vyhlížel a dosud vyhlíží. Neojedinělým, nevýjimečným zjevem byl kulturní obchodník jen v některých obchodních odvětvích. Tak zejména mezi knihkupci bylo dosti jednotlivců, kterým nebylo lhostejno, co prodají, a kteří se opravdu pokoušeli dostat do rukou svých zákazníků co nejhodnotnější četbu. Naproti tomu obchodníci v úhrnném pojetí pečovali celkem jen o své zisky a snažili se odbýti jakékoliv zboží co možná v největším množství. Díky vtíravé reklamě, prodeji na úvěr nebo na splátky atd. zvyšoval se nesmyslně konsum a lidem bylo často vnucováno zboží, po němž vůbec netoužili a pro něž často nenašli ani uplatnění, i když se jim dostalo již do rukou. Zdatnost obchodníka byla posuzována podle toho, kolik zboží dovedl zákazníkovi vnutit a za obzvláště zdatného byl pokládán dokonce ten, kdo kromě toho dovedl vmluvit lidem zboží nekvalitní, neprodejné ležáky. Příručí byli obvykle odměňováni za prodej braku (t. zv. póvlu) zvláštními přemiemi, takže obchodní dorost byl vlastně cílevědomě vychováván ve škůdce národa.

Těmto nepřístojnostem liberalistického obchodování učinila by nesporně značnou přítrž úřední kontrola výrobků, avšak proto se ještě nedomnívejme, že za kontrolované výroby, plodící jen dokonalé zboží, by klesl význam obchodníka na pouhého distributora a že by tak obchod pozbyl svého kulturního poslání, které dříve mohl zastávat, třebaže je povětšinou nezastával. Jestliže by byly zbaveny naše obchody činností registračních úřadů, jejichž kontrole by podléhalo zásadně veškeré zboží,

obecných, vyslovených krámů a braku, byla by tím zabezpečena jen částečně racionalisace naší spotřeby, neboť na příklad i kvalitní a ospravedlnitelné výrobky se mohou v rukou mnoha jednotlivců státi pouhými krámy atd. Svědomitý obchodník nové společnosti bude mít tedy nadále možnost konsumenty vychovávat. Předně bude nucen dbáti, aby nepodporoval jako dosud zájem svých zákazníků o věci, pro něž nemají kloudného využití, a aby tak ke škodě celku nezvyšoval zbytečně konsum. O rozumné snížení konsumu může se však v budoucnu starati obchodník ještě mnoha jinými způsoby. Především může ušetřiti zákazníka zbytečných výdajů svou nápomocí a radou při výběru zboží. Dejme tomu, obchodník konfekcí může se postarati svou radou o účelné sestavení naší garderoby. Zví-li všechny naše potřeby, náš způsob života, může nám třeba doporučiti pro nás nejhodnotnější plášť a uchrániti nás tak od nákupu půl tuctu nejrůznějších typů plášťů, z nichž by nakonec ani jediný nevyhovoval našim potřebám. Dále by pak mohl kultivovaný obchodník odrazovati zákazníky od zbytečných nákupů i upuštěním od dryáčnického, neopodstatnělého vychvalování nových typů zboží a přeháněného vyzdvihování nedostatků starých typů, kterýmžto způsobem se zvláště zvyšuje náš dosavadní konsum. Konečně naše spotřeba by jistě značně poklesla, kdyby nás obchodník též rádně seznámil s vlastnostmi nakupovaného zboží, kdyby nás poučil, jak je lze nejlépe využívat, ošetřovat, reparovat, adaptovat atd. Ovšem, aby obchodníci dostáli těmto úkolům, musili by být sami náležitě obeznámeni se zásadami racionalisace spotřeby, jakož i po všech stránkách se zbožím, jež právě prodávají. Obchodník, kultivovaně zastávající své povolání, musí být tedy zbožiznalcem v nejširším slova smyslu.

Jak zřejmo, může obchod podržeti i za nových poměrů, za kontrolované výroby, své kulturní poslání a nemusí se státi pouhou rozdělovnou zboží, jakou je u nás třeba prodejna tabáku. Vzhledem k tomu je však nezbytné, aby se dostalo

obchodnímu dorostu nové výchovy, náležitě zdůrazňující kulturní poslání obchodu. Budou-li pak naši obchodníci taktéž své kulturní poslání náležitě plniti a budou-li se chlubití spokojeností zákazníků při relativně malých tržbách namísto pouhým neustálým zvyšováním odbytu, odvrátí od sebe odium, s nímž na ně dosud pohlíží i nejposlednější úředníček a jež je tak citelně zraňuje. Obchod není zajisté o nic méně vznešené povolání než výroba, úřad atd., je-li dbáno jeho kulturního poslání a není-li snad provozován jen s ohledem na co nejučtější zisky.

OBECNÉ VZDĚLÁNÍ NEJSIRŠÍCH MAS

Ovšem ani náležitě školení projektanti, ani obchodníci, dbající plně zájmů celku, pospolu s výrobou, kontrolovanou registračními úřady, nepostačí k racionalisaci naší spotřeby. K ní jest zapotřebí zároveň i obecné vzdělanosti nejširších mas, díky které by se naučili lidé náležitě žítí, to jest rozumně omeziti své potřeby a co nejracionalisovaněji, nejekonomičtěji je ukojovat. Na přemíru obecného vzdělání u nás se žehrá naprosto neprávem. Naopak obecné vzdělání pokulhává značně za vzděláním odborným. Uspokojivého obecného vzdělání se dnes nedostává nejen lidu, který vychodil toliko zákonem předepsané školy, nýbrž ani akademikům a žel, ani většině našich vůdčích lidí. O tom nás může přesvědčiti i pouhý letmý pohled na příbytky naší inteligence, které jsou ponejvíce naplněny nedokonalým a nevkusným nábytkem, spoustou representačních a památkových krámů, umělecky bezcennými, čistě emotivními obrázky, všelikými nástroji a zařízeními, sloužícími jen k plané zábavě atd. Naše svršky jsou totiž výtečnými, třebaže němými svědky naší obecné kultivovanosti, o které nelze z nich zřejmě nabýti dobré mínění. Již pro samé úspory ve věcném hospodářství, k nimž by nepochybně vedlo větší všeobecné vzdělání, vyplatilo by se tedy prodloužit povinnou školní docházku a taktéž i veškerá další

studia o několik let, jichž by bylo využito k náležité kultivaci lidí po všech stránkách. Jediné tak by byli lidé dostatečně vyzbrojeni pro život neboli náležitě vycvičeni v mistrném umění žít co nejpohodlněji a při tom co nejekonomičtěji. Jak známo, mají dnes výjimeční jedinci, opravdu všestranně kultivovaní, mnohem méně věcných potřeb, než třeba prostodušší uzenáři, a přesto jsou šťastnější.

SOCIALISTICKÁ SPOLEČNOST

Všechny uvedené cesty k nápravě lze ovšem plně nastoupiti teprve v socialistické společnosti, a proto můžeme směle tvrditi, že racionalisace spotřeby je především závislá na novém uspořádání našich sociálních poměrů, na řádné reorganisaci veškerého společenského života, k níž jsme nastoupili cestu politickými a sociálními reformami ve své osvobozené vlasti, opravdovou demokracií, která je předvojem socialismu.

OBSAH

	Str.
Cesty k blahobytnému životu	3
Studium lidských potřeb	5
Pošetilé lpění na věcech	7
Domnělé poklady	8
Reprezentační svršky	10
Pročovství	11
Památky	14
Emotivita památek	16
Termín památka	17
Svátostní a kultovní krámy	18
Magické krámy	18
Věra v nadpřirozené	19
Etiketní krámy	20
Krámy prosté a emotivní	20
Možnosti estetického utváření	21
Konstruktivismus a surrealismus	23
Estetické krámy	24
Zábavní krámy	25
Jiné emotivní krámy	27
Skryté krámy	27
Polokrámy	28
Deformace věcí	29
Lpění na méněcenných věcech	30
Pošetilý odpor k věcem	31
Vymezení pojmu	31
Důsledky chromatoklastie	33
Dokonalá funkčnost věcí	36
Racionalisace výrobků	40
Kvalitnost	40
Úspora na materiálu	41
Kolektivisace	42
Universalisace	43
Typisace a normalisace	44
Racionalisace životního provozu	45
Bída za hojnosti	47
Cesty k nápravě	49
Školení projektantů	49
Výzkumné ústavy	51
Registrační úřady	52
Poslání obchodu	53
Obecné vzdělání nejširších mas	56
Socialistická společnost	57

V publikacích této řady snaží se „Architektura ČSR“ zachytiti všechny současné myšlenkové proudy jako podněty dalších úvah a theoretických prací.

KNIHOVNA „ARCHITEKTURY ČSR“ • Řada II. - Svazek 6.

Rediguje Josef Kittrich

Název knihy	Racionalisace spotřeby (základní problémy projektování)
Napsal	Bohuslav Brouk
Nákladem	Vydavatelstva „Architektury ČSR“ v Praze
Tiskem	Dr. Ed. Grégra a syna v Praze
Reprodukce	CHEMIGRAFIE, B. Zelenka v Praze
Počet stran	64
Vydáno	v únoru 1946
Expeduje	„ARCHITEKTURA ČSR“ Praha I., Přikopy 31, IV. p. sch. A., Tel.: 290-23, 313-75

